

Vanjska politika Ruske Federacije prema Zapadnom Balkanu

Gugić, Frano

Professional thesis / Završni specijalistički

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:467877>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-15**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
Poslijediplomski sveučilišni specijalistički studij
Sigurnosna politika Republike Hrvatske

VANJSKA POLITIKA RUSKE FEDERACIJE
PREMA ZAPADNOM BALKANU

Mentor: Ružica Jakešević, izv. prof. dr. sc.

Student: Frano Gugić

Zagreb, rujan 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet istraživanja	1
1.2. Istraživačke hipoteze	5
1.3. Ciljevi istraživanja.....	5
1.4. Metode istraživanja	6
1.5. Struktura rada	6
2. VANJSKA POLITIKA RUSKE FEDERACIJE OD 2000. GODINE	7
3. UTJECAJ RUSKE VANJSKE POLITIKE NA ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA	17
3.1. Utjecaj na političke prilike	19
3.2. Gospodarska i vojna suradnja	28
4. BUDUĆNOST UTJECAJA RUSKE POLITIKE NA ZAPADNOM BALKANU	35
5. ZAKLJUČAK	42
POPIS LITERATURE	44
POPIS SLIKA	51
SAŽETAK.....	52
SUMMARY	52

1. UVOD

1.1. Predmet istraživanja

Predmet ovog rada je prikazati utjecaj vanjske politike Ruske federacije prema Zapadnom Balkanu. U područje zemalja Zapadnog Balkana spadaju BiH, Srbija, Crna Gora, Kosovo, Sjeverna Makedonija i Albanija, odnosno zemlje bivše Jugoslavije (bez Slovenije i Hrvatske) zajedno s Albanijom. Rusija je 70 godina bila vodeća država tadašnjeg SSSR-a, pa samim i vodeća sila bloka socijalističkih zemalja, kao glavnog konkurenta kapitalističkim zemljama. Zato je opće mišljenje bilo kako će Rusija biti snažan borac komunizma u Europi i svijetu i kako će biti jedna od posljednjih zemalja koja će se uspjeti oduprijeti kapitalizmu. Ipak, na iznenađenje mnogih, Rusija se vrlo brzo nakon početka urušavanja Varšavskog bloka odlučila za proces tranzicije i stala u red zemalja koje su se desetljećima borile protiv sovjetskog hegemonizma.

Dolaskom Vladimira Putina na vlast u Rusiji, od 2000. godine, vremena koje će se u radu promatrati, Rusija se nastoji vratiti na scenu kao važna gospodarska, politička, te vojna sila. Brzi oporavak ruskog gospodarstva u prvom Putinovu predsjedničkom mandatu smanjio je ovisnost Rusije o inozemnoj ekonomskoj pomoći, omogućivši ruskim čelnicima pružanje snažnijeg otpora zapadnoj politici koja nije ispunila ruska očekivanja. Kraj 20. stoljeća je prema Putinovoj administraciji ocijenjen kao razdoblje potčinjavanja Rusije Zapadu. Osjećaj kako se ruski interesi zanemaruju bio je pogon za asertivnije i agresivnije ponašanje Rusije u međunarodnoj areni. Putin je reafirmaciju Rusije kao velike sile pretvorio u oslonac svoje vanjske politike, dok su pragmatizam i potraga za ruskim nacionalnim interesom postali njezina ključna načela vodilja. Petodnevni rat u Gruziji u kolovozu 2008. godine bio je jedan vrhunac u međunarodnom samopotvrđivanju Rusije na postsovjetskom prostoru, kao i u Europi. Pri tome su mnogi analitičari agresivni ton Putinova vanjskopolitičkog diskursa pripisivali njegovoj domaćoj strategiji iskorištavanja ruskog domoljublja za dobivanje potpore svom vodstvu i ujedinjenje nacije promicanjem ideje trajne vanjske prijateljstva (Chebankova, 2017: 218).

Rusija se pod Vladimirom Putinom sve više identificirala kao opozicija američkoj hegemoniji, zbog čega se Putinova vanjska politika obično opisuje kao prilično konfrontirajuća. Na početku Putinova predsjedanja postojala je velika nada u američko-rusku suradnju, temeljenu na promjeni administracije u obje zemlje.

Očekivalo se kako će novi lideri prevladati nesuglasice iz doba Jeljcin-Clinton. Putin je od prvih dana na vlasti bio sklon izgradnji čvršćih veza sa SAD-om.

Putinova vanjska politika općenito je naišla na podršku ruskog naroda, dijelom zato što je obično automatski dobivao podršku većine stanovništva. Ipak, Putinova politika bila je ukorijenjena u istinskim potrebama Rusije i prevladavajućem raspoloženju društvenih elita. Unatoč tome, liberali su kritizirali Putinovu pretjeranu i neopravdanu čvrstinu prema Zapadu i dopiranje do onih koje je SAD označio kao "države koje izazivaju zabrinutost" Iran, Irak, Libija, Kuba i Sjeverna Koreja. Liberali su u strategiji Kremlja otkrili povlačenje u prošlost. Usput, i konzervativci i ekstremisti vidjeli su takvo povlačenje, ali su se, za razliku od liberala, osjećali dobro zbog toga. Putinova težnja je da rusku vanjsku politiku učini neovisnijom odgovara raspoloženjima konzervativnog dijela ruske elite koja ideologizira sovjetsku prošlost (Chebankova, 2017: 219).

Globalizacija onemogućuje Rusiju da se izolira i krene u bilo kakav novi ekstravagantni društveni eksperiment u pokušaju razvoja nekim "trećim putem" tj. ni kapitalizmom ni komunizmom, koji propovijedaju neki zagovornici njezine pretjerane jedinstvenosti i koji bi bio mogao dovesti Rusiju do statusa zemlje trećeg svijeta. Vodeći centri suvremenog svijeta, posebice Zapad, Kina, Indija i Jugoistočna Azija, postaju sve više međuovisni i nastavljaju napredovati u svim područjima. Ukoliko Rusija ne bude surađivala s ovim procesom globalizacije, mogla bi jednostavno propasti.

Rusija svoju vanjsku politiku u Europi posebno usmjerava na zemlje Zapadnog Balkana u kojima ima značajno uporište i u kojima **Putim** uživa značajnu podršku. Politika Ruske federacije ne prihvaća zapadno tumačenje kosovske krize 1999. godine koje inzistira na pravu etničke manjinske skupine da se pobuni protiv središnje vlasti. S druge strane, kosovski presedan, kao i američka intervencija u Bosni 1995. godine dali su razlog Rusiji da provede svoje akcije u Gruziji 2008. (u pogledu zaštite autonomije Južne Osetije i Abhazije, kao i negruzijskog stanovništva) kao operacija "provođenja mira" (Entina, Pivovarenko, 2019: 180).

Metode i alati koje koristi Rusija mogu se u velikoj mjeri smatrati "slobodnim promišljanjem" koncepta humanitarne intervencije i provođenja mira, rođenog u Bosni 1995. (operacija "Namjerna sila") i na Kosovu 1999. (operacija "Plemeniti nakovanj"). S tim u vezi, slučaj Krim iz 2014. godine može se smatrati doprinosom daljnjem promišljanju koncepta očuvanja mira, koje su započele mirovne misije UN-NATO-a 1990-ih.

Upravo zbog toga Rusiji treba sve veći utjecaj na Zapadnom Balkanu, gdje se direktno sukobljava sa Zapadom. Na način kako se Zapad odnosi prema problemima na Zapadnom Balkanu, jednako tako Rusija rješava "svoje probleme", pa tako i u recentnom ratu sa Ukrajinom.

Dok proširenje NATO-a na Zapadni Balkan nije predstavljalo izravnu prijetnju Rusiji, Moskva je i dalje tražila prilike za destabilizaciju situacije na tom području kako bi spriječila samouvjerenost zapadnih sila. Te su taktike bile usmjerene čak i na dobro uspostavljene i Rusiji prijateljske zemlje u regiji (Stahl, Keil, 2014: 175).

Rusija je 1990-ih i 2000-ih vjerovala kako će ulazak u EU riješiti sve probleme na Zapadnom Balkanu. Partnerstvo s EU je trebalo poslužiti kao jamstvo mirne, pozitivne prisutnosti Rusije u regiji i razvoja višestrukih i obostrano korisnih veza. Nažalost, ništa od toga se nije dogodilo (Stahl, Keil, 2014). Naprotiv, protivljenje Moskve i Bruxellesa projicira se na regionalna pitanja Zapadnog Balkana. Takav trend se treba preokrenuti. Sve nacije u trokutu, Rusija, zemlje Zapadnog Balkana, te EU zainteresirane su za promjenu politike. To zahtijeva odustajanje od prošlih tabua, ideja i predrasuda, tko god ih podržava, i izgradnju nove zajedničke budućnosti.

Nedavni povratak Rusije na Zapadnom Balkanu otkriva ozbiljna ograničenja ruske politike i napetosti. Temeljni čimbenik, koji ima ograničenu mogućnost istinskog rusko-balkanskog saveza vidljiv je u činjenici kako je Moskva povijesno pridavala veću vrijednost sudjelovanju na skupovima velikih sila nego prijateljstvu sa zemljama regije. Moskva je bila i ostaje spremna dati prioritet svojim odnosima sa Zapadom nad interesima svojih saveznika na Balkanu. Štoviše, često je spremna upotrijebiti svoj utjecaj u regiji za stvaranje nestabilnosti kako bi "socijalizirala Zapad" u prihvaćanju primarne uloge Rusije u regiji. Unatoč rastućoj simboličnoj prisutnosti Rusije, zemlje Zapadnog Balkana su potpuno svjesne i razočarane u njenu politiku, te mnogi zauzimaju skeptičniji stav prema Rusiji. Činjenica kako Rusija cijeni svoj status velike sile više od prijateljstva s npr. Crnom Gorom dovodi do njihovog usmjeravanja prema EU, te time i NATO-u.

Još jedan važan čimbenik koji ograničava utjecaj Rusije na Zapadnom Balkanu je priroda oruđa koje koristi. Moskva se oslanja na ljude i instrumente koje koristi u stvaranju saveza i lojalnosti u svojoj unutarnjoj politici, tj. na korupciju, neformalnu mrežu nasilnih skupina i kompromitirajućih materijala (Ledeneva, 2013: 76).

Navedena metoda, međutim, nije jednako učinkovita u međunarodnoj politici. Srbija i BiH zabranile su ruske paravojne skupine i nastavile sa skromnom (ali intenzivnom) suradnjom s NATO-om. U BiH su proruski kandidati iz srpske i hrvatske zajednice izgubili izbore, bili su razotkriveni zbog svojih proruskih stavova i na kraju izgubili svoje političke pozicije. Osim toga, oslanjanje na sumnjive ljude i metode učinilo je proruske aktere u regiji ranjivim na optužbe za korupciju, sankcije i javne skandale (Ledeneva, 2013).

Zapad može učinkovito neutralizirati napore Rusije, s obzirom na njezin napredni pristup praćenju financijskih tokova iz Rusije u regiju. U BiH, etno-nacionalistički vođa srpske zajednice Dodik morao je odustati od svojih projekata nakon što su otkriveni njegovi sumnjivi kanali financiranja iz Rusije. Sjeverna Makedonija odlučila se za pomirenje s Grčkom nakon što se pokazalo kako su antigrički osjećaji sponzorirani putem ruskih oligarha s obje strane granice. "Najuspješnija" od zemalja regije bila je Srbija, koja je uspjela pronaći idealnu mješavinu proruske retorike i učinkovite prozapadne politike. Ipak, zbog rata u Ukrajini Srbija se treba odrediti hoće li krenuti putem EU i time okrenuti "leđa" Rusiji ili će se opredijeliti za Rusiju koja trenutno na svjetskoj sceni ne stoji najbolje.

Rusko prisustvo na Zapadnom Balkanu predstavlja značajan problem i ne doprinosi u potpunosti regionalnoj stabilnosti. Širenje NATO-a na ovu regiju zaključat će regiju u euroatlantskom sigurnosnom sustavu i dodatno potkopati ulogu Rusije na ovom području, potencijalno stvarati ozbiljnu krizu. Zbog toga je odgovor Rusije spriječiti širenje NATO-a stvaranjem daljnje nestabilnosti. Na postsovjetskom prostoru, kao i u pojedinim zemljama Zapadnog Balkana postoje politike koje koriste ruske narative oslanjajući se na sovjetsku nostalgiju, etno-nacionalističke traume ili konzervativne slogane. Visoki društveni troškovi određenih reformi mogli bi lokalna društva učiniti sklonijim retorici podjela koju artikuliraju ruski mediji. Rat u Ukrajini je ponovno uspostavio vezu između događaja u crnomorskoj regiji i Zapadnom Balkanu, spajajući dvije regije u jedan sigurnosni kompleks, koji će ostati ranjiv na šokove koji dolaze ili iz susjednih regija ili iz šireg konteksta rusko-zapadne interakcije.

1.2. Istraživačke hipoteze

Prema prethodno navedenim predmetom istraživanja, postavljene su i odgovarajuće istraživačke hipoteze:

H1 Vanjska politika Ruske Federacije od dolaska Vladimira Putina na vlast snažnije koristi zemlje Zapadnog Balkana za sukobljavanje sa zapadnim silama.

H2 Snažna vojna suradnja Rusije sa određenim zemljama Zapadnog Balkana stvara dodatne nestabilnosti u toj regiji.

Navedene će se hipoteze istražiti korištenjem različite domaće i strane literature sa područja vanjske politike, gospodarstva i sl. Rusije i zemalja Zapadnog Balkana, te putem obrade različitih statističkih podataka. Osim navedenoga prikazati će se i ovisnosti pojedinih zemalja o ruskim energentima kako bi se uočili problemi, te ulogu Rusije u njima, kao i širenja ruskog interesa na tom području od 2000-tih tj. dolaska Vladimira Putina na vlast do današnjih dana. Takva vanjska politika od 2000-tih godina treba pokazati kakav utjecaj Rusija ima na promatranu regiju, ali i zbog čega je odabrano to područje.

1.3. Ciljevi istraživanja

Na temelju postavljenih hipoteza sažeti su ciljevi rada.

Temeljni cilj ovog istraživačkog rada je analizirati utjecaj vanjske politike Rusije na područje Zapadne Europe.

Na temelju prethodnog definirani su sljedeći podciljevi:

- analizirati vanjski politiku Rusije prema Zapadnim silama jer se taj odnos reflektira i na Zapadni Balkan,
- analizirati gospodarsku suradnju Rusije i EU s posebnim naglaskom na zemlje Zapadnog Balkana (potrebno je promotriti važnost gospodarskih i vojnih interesa Rusije),
- prihvatiti ili odbaciti prethodno definirane hipoteze.

1.4. Metode istraživanja

Provedeno istraživanje će se obaviti u kombinaciji različitih znanstvenih metoda. Pri izradi rada koristit će se različite stručno-znanstvene metode (Zelenika, 2000):

Metoda indukcije je vrsta posrednog zaključivanja koja na temelju pojedinačnih ili posebnih činjenica u svezi utjecaja vanjske politike Rusije na zemlje Zapadnog Balkana dolazi do zaključka o općem sudu.

Metoda dedukcije je oblik posrednog zaključka kod kojega se zaključak izvodi od općeg prema posebnom ili pojedinačnom.

Koristiti će se **metoda analize** koja se odnosi na raščlanjivanje već poznatih tvrdnji, postavki, pojmova, zaključaka, modela i sl. na njihove sastavne dijelove, te **metoda sinteze** kojim se različite predodžbe uzajamno povezuju i spajaju u složenije misaone cjeline.

Metodom deskripcije se opisuju činjenice, pojmovi i procesi, dok **metoda kompilacije** podrazumijeva preuzimanje tuđih rezultata znanstveno istraživačkog rada, odnosno tuđih i dokazanih znanstvenih zaključaka. Metodom deskripcije i kompilacije će se što bolje prikazati probleme koji nastaju zbog utjecaja vanjske politike Rusije na Zapadni Balkan.

Koristit će se i **komparativna metoda** koja predstavlja postupak uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, pojava, procesa i odnosa.

1.5. Struktura rada

Sadržaj rada je sveden na pet dijelova uključujući uvod i zaključak. U prvom dijelu se daju informacije o predmetu, istraživačkim hipotezama, ciljevima i metodama istraživanja. Drugi dio rada analizira vanjsku politiku Rusije nakon dolaska Vladimira Putina, jer tada počinje dijelom drugačije političko usmjerenje Rusije. U trećem poglavlju se analizira utjecaj ruske vanjske politike na zemlje Zapadnog Balkana u kojem će se promatrati njihov utjecaj na političke prilike, gospodarstvo, ali i putem određene vojne suradnje. Četvrto poglavlje prikazuje kakav bi utjecaj mogla imati Rusija na Zapadnom Balkanu u budućnosti s obzirom na novonastale okolnosti, ali i sve snažnijem okretanju većine zemalja Zapadnog Balkana prema EU i NATO-u. U zaključku će se prikazati jesu li postavljene hipoteze potvrđene ili odbačene, te dati konačna razmatranja u svezi prikazane teme.

2. VANJSKA POLITIKA RUSKE FEDERACIJE OD 2000. GODINE

Kraj 20. stoljeća je posebno bio turbulentan za socijalističke države, pa tako i za SSSR, odnosno Rusiju. Samostalnost Rusije je ostvarena raspadom SSSR-a krajem 1991. godine kada se s mjesta predsjednika povukao Mihail Gorbačov, čime je Rusija postala slijednica SSSR-a. Na prvim izravnim predsjedničkim izborima pobijedio je Boris Jeljcin, te je oformljena Zajednica neovisnih država. Do 1999. godine Rusija se okreće prema tržišnom gospodarstvu, ali je to dovelo do krize, rasta siromaštva, korupcije kao i kriminala, dok je sve više jačalo suparništvo između predsjednika i parlamenta. Zbog prosvjeda koje su organizirale oporbene stranke krajem 1993. godine, vojska je spriječila nasilnu Jeljcinovu smjenu, pri čemu su dodatno povećane predsjedničke ovlasti. U tom razdoblju je Rusija nastojala zadržati svoju vojnu i političku ulogu za vrijeme ratova na Balkanu (Hrvatska, BiH, Kosovo), kao i na Kavkazu (vojno je pomagala Armeniji koja je bila u sukobu sa Azerbajdžanom), Tadžikistanu (vojni angažman), Moldaviji (mirovne operacije u Pridnjestrovlju), te Gruziji. Rusija je sa većinom bivših sovjetskih republika popisala sigurnosne sporazume kako bi u pojedinim zemljama zadržala za njih vrlo važne vojne baze. Potrebno je također napomenuti kako je Rusija u tom razdoblju pregovarala s SAD-om o smanjivanju količine nuklearnog naoružanja, dok je od 1997. godine pokrenula sigurnosnu suradnju s NATO-m. Iako je Jeljcin izabran ponovno za predsjednika Rusije 1996. godine, već krajem 1999. godine odstupio s vlasti, te ga je početkom 2000. godine zamijenio Vladimir Putin čime Rusija okreće smjer svoje politike (Desai, 2006.).

Ruska vanjska politika prošla je kroz tri različite faze tranzicije u posljednjih 25 godina. U početnoj fazi (koja je započela 1991. i trajala do 1995. godine), temeljni zamah je bio zamjena raspadajućih socijalističkih institucija sa kapitalističkim i liberalno-demokratskim oblikom vlasti. U njoj su se događale ubrzane ekonomske privatizacije koje su pokrenute šok terapijom i različitim kreditima za dionice, kao i političkim reformama koje su označavali novi ustav i stvaranje superpredsjedničkog sustava. U takvom superpredsjedničkom sustavu su bili Boris Jeljcin, Yegor Gaidar (premijer), Andrej Kozirev (ministar vanjskih poslova) i Anatolij Čubajs (potpredsjednik vlade) (Desai, 2006.). Uspjeh tranzicije ovisio je o financijskoj, tehnološkoj i ideološkoj potpori kapitalističkih zemalja Zapada.

Krajem 1999. godine Jeljcin je podnio ostavku i imenovao Vladimira Putina vršiteljem dužnosti do održavanja prijevremenih predsjedničkih izbora (Boban, Cipek, 2017). U tom razdoblju se prema Kissingeru javljaju slijedeće temeljne promjene: raspada SSSR-a, ujedinjenje dvije Njemačke, kao i osnaživanja koncepcija vanjske politike kao nastavak unutarnje, te intenziviranja europskog nasljeđa (Kissinger, 2016: 218).

Slika 1. Boris Jeljcin i Vladimir Putin

Izvor: Stoll, M., Balmer, D., Meier, P., Broschinski, S. (2022). Comment les Russes se sont établis dans le monde des affaires suisse. Tribune de Geneve, <https://interactif.tdg.ch/2022/russes-dans-le-registre-du-commerce/> (04.07.2022)

U prvim godinama Putinove vlasti nije bilo značajnije promjene predstavničke funkcije ruske Dume, ali do promjena dolazi pred kraj njegova mandata. Sama Duma je bila izabrana u prosincu 1999. godine pod Jeljcinom kada Putin nije bio stranački opredijeljen. Putin je u tom razdoblju podržavao pokret Jedinstvo, te nije u većoj mjeri mogao utjecati na promjene u izbornim procesima. Već 2004. godine Putin osniva Javnu komoru koja svojim djelovanjem umanjuje ulogu parlamenta, pri čemu kontrolira i rad samog predsjednika (Boban, Cipek, 2017: 46).

Stvaranje nove Dume nakon parlamentarnih izbora u prosincu 1999. godine i izbora Vladimira Putina za predsjednika Rusije 2000. godine su postavili temelje za duže razdoblje političke stabilnosti, što je Rusiji omogućilo krenuti putem dugoročnog strateškog razvoja. Sam predsjednik Putin naglasio je kako je "vanjska politika i pokazatelj i odlučujući čimbenik za stanje unutarnjih državnih poslova. Tu ne treba imati iluzija. Kompetentnost, vještina i učinkovitost s kojom Rusija koristi svoje diplomatske resurse određuju ne samo prestiž zemlje u očima svijeta, nego i političku i ekonomsku situaciju unutar same Rusije." (Lucas, 2014: 7).

Putin je početkom svoje vlasti ukinuo određene značajke demokracije iz razdoblja dok je Jeljcin bio na vlasti poput slobode medija i javnih diskusija. Naravno, takva sloboda medija i javnih diskusija u vrijeme vladavine Jeljcina nije bila istinska jer je bilo fizičkog zlostavljanja dijela novinara, mediji su cenzurirani, te je televizijski program bio strogo kontroliran. Uistinu, u postsovjetskom razdoblju mediji uopće nisu bili neovisni. Oni su postali još limitiraniji jer je vlast u potpunosti kontrolirala njihov rad i usmjeravala u smjerovima koji odgovaraju njima. Predsjednik Putin tvrdi kako vlast treba kontrolirati rad medija, pri čemu se sloboda tiska može dogoditi u budućnosti (Boban, Cipek, 2017: 49).

Putin je početak svoje vladavine usmjerio prema prekidanju slabljenja Rusije. Stvaranje položaja značajne svjetske sile želi izgraditi odgovornom vanjskom politikom koja se treba prilagoditi suvremenim međunarodnim odnosima. Konkurentnost među velikim silama se tada ne smatra isključivo na području geopolitike, nego i gospodarstva. Ruski utjecaj sve više raste sve većim izvozom nafte i plina, posebno jer je EU najveći bio uvoznik plina u tom razdoblju. Također i zemlje bivšeg SSSR-a uvoze plin iz Rusije, dogovarajući povoljnije cijene, čime Rusija učvršćuje svoj utjecaj prema njima. Povratak Rusije kao velesile na međunarodnu scenu ponajviše je vezana uz energetske potencijal koje je Putin izrazito uspješno upotrebljavao kao instrument ponovnog stvaranja Rusije kao velesile, a što je posebno pridonio i sve veća potrošnja nafte i plina u čitavom svijetu. Putin je 2005. godine najavio energetske potencijal Rusije što postaje sredstvo ruske vanjske politike, pri čemu se smatra liderom na svjetskom energetske tržištu (Dijanović, 2019). U tom smislu, kako navodi Radić Đozić, Rusija je u svojoj *Energetskoj strategiji do 2020. godine* donesenom 2003. godine jasno definirala svoj energetske sektor kao "instrument za vođenje unutarnje i vanjske politike" (Radić Đozić, 2021: 158). To je utjecalo na otklon EU od ovisnosti o ruskog energetske sektora.

Energetska trgovina, posebno ona plinska, između EU i Rusije je pokrenuta još tijekom Hladnog rata, te je bila primarno ekonomskog karaktera bez utjecaja politike. Ipak, poslije Hladnog rata Rusija (posebno dolaskom Putina na vlast) počinje takav odnos sve više politizirati i stvarati plinsku trgovinu u kako Radić Đozić navodi "instrument političke moći i pitanja visoke politike" (Radić Đozić, 2021: 158). Pri tome Rusiji nije cilj stvaranje bogatstva, nego ostvarivanja političke moći ekonomskim i političkim slabljenjem EU. Eu zbog toga takav oblik trgovine prepoznaje kao prijetnju na koju je potrebno odgovoriti (Radić Đozić, 2021a).

Izuzetno povoljne cijene nafte i plina utjecale su ne samo na gospodarski razvoj Rusije, nego i na njenu političku samoidentifikaciju. Tada je izraz "energetska supersila" postao aktualan, ponajviše zbog činjenice jer je ruska vlada svoju opskrbu energijom smatrala jednim od najvažnijih izvora međunarodne konkurentske prednosti. Ipak, upravo je to bilo razdoblje Putinova predsjedničkog mandata kada je Rusija odlučila svoju energetska politiku okrenuti tehnokratskijoj i pragmatičnijoj. Tijekom svog mandata Vladimir Putin predstavio je rusku energetska strategiju kao temeljenu na "tehničko-ekonomskom razmišljanju", što je dovelo do brojnih rasprava o implicitnim namjerama Rusije s ovom transformacijom, uključujući optužbe za korištenje energije kao političkog instrumenta za utjecaj i na tranzitne zemlje i na zemlje potrošače (Morozov, 2007: 5).

Kako bi se pravilno razumjela polemika oko ovog pitanja, treba se prisjetiti kako je Rusija tradicionalno prakticirala politizirani pristup opskrbi energijom, nudeći posebne uvjete isporuke plina i nafte ograničenom broju zemalja koje se smatraju njezinim najvjernijim saveznicima. Politika cijena u Rusiji nikada nije bila vođena logikom "tržišnih cijena". Naprotiv, ključ ruske energetske diplomacije bio je niz politički motiviranih iznimaka proširenih na niz "posebnih partnera". Godine 2005. Gazprom je uz potporu Putinove administracije objavio kako objedinjuje svoju politiku cijena i postavlja iste cijene za sve svoje potrošače, uključujući Ukrajinu i (kasnije) Bjelorusiju. S obzirom na negativnu reakciju Rusije na ukrajinsku "Narančastu revoluciju" 2005. godine, nova strategija je doživljena kao "politički potez". Ruski dužnosnici stalno su inzistirali da se ta strategija može objasniti čisto ekonomskim rezoniranjem. Mnogi su analitičari zaključili kako je to doista točno, samopozicioniranje Rusije kao "energetske supersile" nije vođeno željom za obnovom carstva nego povećanjem profita koje su ostvarili Gazprom, Rosneft i druge velike korporacije bliske Kremlju. Logika pragmatizma i profita doista zamjenjuje imperijalizam kao temeljni čimbenik koji određuje razvoj vanjske politike Rusije (Morozov, 2007: 6).

U tom kontekstu, odlučnost ruske vlade da ruskim susjedima naplaćuje opskrbu plinom po nepovlaštenim tržišnim cijenama mogla bi se smatrati pobjedom Gazproma nad tradicionalnijim pristupima Kremlja, ili, drugim riječima, prevagom poslovne logike preko one (geo)političke.

Na predsjedničkom položaju Putin je bio do 2008. godine kada ga je zamijenio Dmitrij Anatoljevič Medvedev. U ožujku 2012. godine Putin je ponovno izabran.

Ruska vanjska politika ponajviše je određena unutarnjim prilikama u Rusiji, koje su loše i brzo se mijenjaju stvarajući nove krize, pa je nemoguće trajno definirati rusku vanjsku politiku i nacionalne interese. Promjena u ruskoj vanjskoj politici može se najbolje iščitati iz promjene u ruskoj vanjskopolitičkoj orijentaciji. Rusija krajem 90-ih nije imala mogućnosti biti partner SAD-a na globalnoj razini, dok takvih mogućnosti nema ni danas (posebno zbog rata u Ukrajini). Promjena koja se dogodila sastoji se u drugačijem stavu službene ruske politike prema SAD-u i globalnim geopolitičkim i međunarodnim odnosima.

Putin je od prvih dana na vlasti bio sklon izgradnji čvršćih veza sa Zapadom, pa tako i SAD-om. Rusija se nastojala približiti SAD-u nastojeći pojačati međudržavne odnose, ali je reakcija SAD-a na njihove namjere razočarala Moskvu (Boban, 2011: 16). U travnju 2000. uvjerio je Dumu da ratificira START II. Ovaj je ugovor predviđao značajno smanjenje strateških nuklearnih bojnih glava za SAD i Rusiju do 2007. godine. Sljedeća prilika za ostvarivanje novih razina suradnje sa SAD-om došla je s pojavom protuterorističke koalicije. Nakon 11. rujna 2001. godine i terorističkog napada na SAD, Putin je izrazio spremnost pridružiti se naporima u ratu protiv terorizma koji su objavile SAD. Činilo se kako bi protuteroristička strategija mogla pružiti dobru priliku za proširenje opće suradnje između Rusije i SAD-a. Doista, Rusija je podržala operaciju NATO-a u Afganistanu i pojačala suradnju u razoružanju. Tijekom američko-ruskog samita u svibnju 2002. godine u Moskvi, predsjednici obiju zemalja, Vladimir Putin i George Bush, potpisali "sporazum o ograničenom razoružanju (engl. *Strategic Offensive Reduction Treaty*, akronim SORT)", obvezavši se smanjiti svoje nuklearne arsenale za dvije trećine, dovodeći broj bojnih glava na oko 2000 svaki (Donaldson i Nadkarni, 2018: 225).

Manje od mjesec dana kasnije Busheva administracija povukla se iz Proturaketnog sporazuma iz 1972. godine tvrdeći kako je štetan za zaštitu SAD-a od mogućih terorističkih napada ili napada balističkim projektilima "odmetničke države". Rusija je ovaj korak vidjela kao namjeru SAD-a da izgrade vojnu nadmoć nauštrb sigurnosti drugih država, te je uzvratila povlačenjem iz sporazuma o smanjenju nuklearnog naoružanja START II (Donaldson i Nadkarni, 2018: 225).

Početakom 2000-ih Rusija je održala politički utjecaj izvozom nafte i plina u Zapadnu Europu (također u Ukrajinu, Gruziju i dr.), a ostala je svjetski značajan izvoznik oružja (posebno u Indiju i Kinu). Političko-ekonomsku suradnju nastavila je razvijati u Zajednici bivših sovjetskih republika, a s više njih održala je i vojnu povezanost putem Organizacije Ugovora o zajedničkoj sigurnosti, osnovane 1992. godine, a 2002. ugovorene s Armenijom, Bjelorusijom, Kazahstanom, Kirgistanom i Tadžikistanom (2009. Rusija je potaknula osnivanje zajedničkih snaga za brze intervencije).

Sigurnosnu i gospodarsku suradnju s Kinom Rusija razvija od sredine 1990-ih. Od 2001. u okviru Šangajske organizacije za suradnju (uz Rusiju i Kinu obuhvaća Kazahstan, Kirgistan, Uzbekistan i Tadžikistan) stvara se organizacija koja treba biti protuteža NATO-u. Rusko-kineski pogranični i teritorijalni sporovi okončani su sporazumima iz 2001. i 2005. godine. U kolovozu 2008. Rusija je vojno intervenirala u Gruziji (potom je priznala neovisnost Abhazije i Južne Osetije).

Početakom 2000-ih održano je suparništvo sa SAD-om zbog širenja NATO-a na postsovjetske zemlje, te zbog porasta američkog utjecaja u Kaspijskoj regiji i središnjoj Aziji. S Japanom je nastavljen spor oko južnih Kurilskih otoka. Ukrajinska politička kriza od kraja 2013. godine suprotstavila je Rusiju interesima EU i SAD-a (odnosi su pogoršani većom vojnom prisutnošću ruske vojske na Krimu, početkom ožujka 2014. godine). Rusija je poduprla izdvajanje Krima i Sevastopolja iz Ukrajine (na osnovi referenduma 16.03. 2014.), te ih je kao zasebne administrativne jedinice uključila u svoj sastav (sporazum od 18.03. 2014.). Optužujući Rusiju za vojno pomaganje proruskim pobunjenicima u istočnoj Ukrajini i za aneksiju Krima, SAD i EU nameću joj ograničene ekonomske sankcije (proširene su do kraja 2015., održane su i početkom 2016.) (Gvosdev, Marsh, 2014: 141).

Odnosi sa SAD-om pogoršani su i zbog krize i rata u Siriji (od 2011.) u kojem Rusija podupire režim Bašara al-Asada, a od rujna 2015. poduzima zrakoplovne i raketne napade na pobunjenička uporišta (iz baza u Siriji, te s ratnih brodova u kaspijskom i sredozemnom akvatoriju). Nakon što je u studenome 2015. godine turska vojska oborila ruski borbeni zrakoplov (u sirijsko-turskome pograničnom prostoru) pogoršani su odnosi s Turskom (Trenin, 2016). U ožujku 2016. godine ograničeno je povlačenje ruskih snaga iz Sirije. Rusko-turski odnosi poboljšavaju se od kolovoza 2016. (nakon neuspjela državnoga udara u Turskoj). Rusija je nastavila vojno djelovanje u Siriji, a početkom 2017. u suradnji s Turskom i Iranom potiče pregovore sukobljenih sirijskih strana (osim radikalnih islamista) (Strategic Annual Report, 2019).

U siječnju 2017. Rusija je sa sirijskim režimom dogovorila prisutnost u vojno-pomorskoj bazi Tartus (na 49 godina). Odnosi sa SAD-om dodatno su opterećeni početkom 2017. razmještanjem i vježbama američkih oružanih snaga u pojedinim istočnoeuropskim članicama NATO-a (posebno na Baltiku). Na predsjedničkim izborima u ožujku 2018. godine ponovno je pobijedio Vladimir Putin (Strategic Annual Report, 2019).

U studenome 2020. godine Rusija je posredovala u sukobu između Armenije i Azerbajdžana (oko Gorskoga Karabaha), započela je mirovnu operaciju, a u siječnju 2022. sa savezničkim zemljama sudjeluje u suzbijanju nemira u Kazahstanu. Nakon izbora u rujnu 2021. apsolutnu većinu u parlamentu održala je režimska stranka Jedinствена Rusija (vladajuća od izbora 2003.; od 2012. predvodi je Dmitrij Medvedev) (Strategic Annual Report, 2019).

Rusija je zadržala negativan stav prema širenju NATO-a u srednjoj i istočnoj Europi (nakon raspada Sovjetskoga Saveza), te rastućem vojno-političkom utjecaju SAD-a u Gruziji i Ukrajini, koje smatra geostrateški važnima za vlastitu sigurnost. Tijekom 2021. su posebice pogoršani odnosi s Ukrajinom koja oružane snage jača uz pomoć SAD-a i drugih članica NATO-a (Strategic Annual Report, 2019). Rusija je također optužuje zbog neprovođenja sporazuma iz Minska (iz 2015.) kojim bi se ostvarila autonomija proruskih pobunjeničkih područja u istočnoj Ukrajini, u Doneckoj i Luhanskoj oblasti (samoprolašene republike od 2014.), gdje su početkom 2022. obnovljeni sukobi s ukrajinskim snagama. U veljači 2022. ta područja Rusija priznaje kao zasebne države (uz sigurnosne sporazume), te zatim vojno intervenira u Ukrajini (24. II. 2022) koristeći se i teritorijem Bjelorusije (Rusija zahtijeva da se Ukrajina obaveže na trajnu neutralnost i demilitarizira te prizna Krim kao ruski teritorij). Ubrzo potom Rusija je izložena sankcijama EU, SAD-a i drugih zemalja.

Globalizacija onemogućuje Rusiju da se izolira i krene u bilo kakav novi ekstravagantni društveni eksperiment u pokušaju razvoja nekim "trećim putem", dakle ni kapitalizmom ni komunizmom. Vodeći centri suvremenog svijeta, posebno Zapad, Kina, Indija i Jugoistočna Azija postaju sve više međuovisni i napreduju u svim područjima. Ukoliko Rusija ne bude surađivala u suvremenim trgovinskim odnosima, može jednostavno propasti (Zakaurtseva, 2007).

Najvažnije načelo novog koncepta vanjske politike Rusije je da će jedno od primarnih mjerila učinkovitosti ruske vanjske politike biti stupanj u kojem su zaštićeni prava i interesi ruskih građana, bez obzira gdje se nalaze ili gdje žive (Karaganov, 2021: 417). Značaj "ljudske dimenzije" u ruskoj diplomaciji naglo je porastao. Prije svega, to znači osiguranje prava milijuna ruskih građana koji žive izvan Rusije u zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza. Putinovu administraciju danas podupire elitna skupina usredotočena na izvršnu vlast koju čine "Siloviki", sastavljeni uglavnom od dužnosnika iz vojnih ministarstava i "liberalne" frakcije. Posebno su dominantni u energetsom sektoru (Trenin, 2016).

Posljednjih godina Putinova administracija aktivno promiče smjenu čelnika lokalnih vlasti i imenovanje mladih ljudi na mjesta u središnjoj vladi, a odnos snaga između Silovika i liberala se mijenja. Vjeruje se kako i sam Putin gledajući učinak mladih ljudi na tim pozicijama pokušava testirati potencijalne nasljednike.

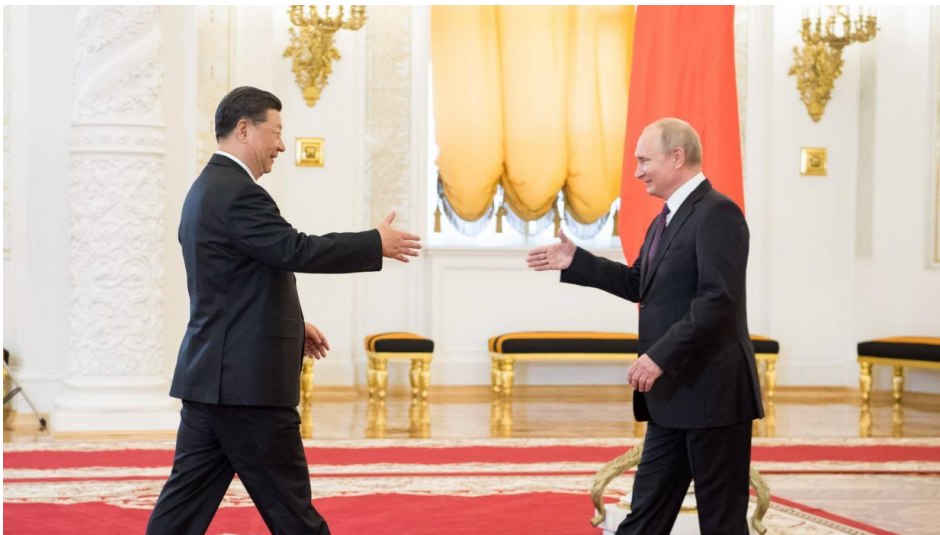
S padom Putinovog rejtinga i masovnim prosvjedima protiv vlade koji se pojavljuju na lokalnoj razini, Putinova administracija nervozna je zbog lokalne uprave. Uspon mladih ljudi kojima je povjereno lokalno upravljanje i koji će biti "stavljani na kušnju" je svakako ključ budućnosti Putinova režima (Karaganov, 2021: 418).

Ruski odnosi s Europom su gotovo trajno narušeni i vjerojatno se neće uskoro riješiti. Odnosi su već bili opterećeni prije rata u Ukrajini, ponajprije ruskim nezakonitim pripajanjem Krima i ratom u istočnoj Ukrajini, ali i raznim pokušajima uplitanja u europske izbore uključujući one u Njemačkoj, kao i napetostima oko opskrbe energijom. Ipak, ubojstvo Zelimkhana Khangoshvilija u berlinskom parku Kleiner Tiergarten u kolovozu 2019., novonastali detalji o ruskom hakerskom napadu na Bundestag i, što je najvažnije, trovanje Alekseja Navaljnog u kolovozu 2020. godine dodatno su pogoršali odnose (Karaganov, 2021: 418).

Ovakav razvoj događaja nanio je trajnu štetu spremnosti Njemačke, a također i EU, da aktivno razvijaju bolje odnose s Rusijom jer je svaka strana voljna surađivati isključivo pod vlastitim uvjetima (Karaganov, 2021: 419). Rusko vodstvo gubi interes za odnose s Europom i ostaje uvjeren da je vrijeme na njihovoj strani, što je vidljivo kada se promatra trenutni rat u Ukrajini, te nametnute sankcije.

U trenutnom turbulentnom političkom, gospodarskom i vojnom razdoblju, Kina je ostala jedini veliki partner Rusije u međunarodnim poslovima (Karaganov, 2021: 419). Od 2020. godine suradnja između Moskve i Pekinga daleko je od bilo kakvog uspostavljenog savezništva. Umjesto toga, njihova se suradnja više temelji na privremeno zajedničkim interesima, određenom obliku braka iz interesa, u kojem postoje jaka ograničenja uzajamnog povjerenja, a obje strane imaju samo vrlo ograničenu spremnost na bilo kakav sukob kako bi pružile podršku drugoj.

Slika 2. Predsjednik Kine Xi i predsjednik Rusije Putin

Izvor: Racz, A., Nič, M. (2021). Russian foreign policy in 2020., DGAP – German Council of Foreign Relations, <https://dgap.org/en/research/publications/russian-foreign-policy-2020>, (04.07.2022.)

To je također vrlo asimetrično partnerstvo. Kinesko gospodarstvo je više od sedam puta veće od ruskog. Čak i ako Moskva može ponuditi geopolitičku i stratešku potporu, ne može puno pomoći Kini u gospodarskom smislu, uključujući i trgovinski rat sa SAD-om. Sa svoje strane, Kremlj je vrlo oprezan da ne padne previše u kineski zagrljaj.

Unatoč tome, pod predsjednicima Xijem i Putinom strateška suradnja između obiju sila postaje sve važnija. Kina i dalje treba Rusiju da stekne vojnu prednost i stratešku dubinu za svoju politiku sukoba s Tajvanom i nad otocima u Južnom kineskom moru. Također, Kina vidi priliku za učenje iz ruskog iskustva s vojnom borbom, cyber operacijama i kampanjama dezinformiranja kao sve vrijedniju prednost. To može dovesti do zaključka kako bi Europa u bliskoj budućnosti mogla doživjeti još takvih poteza, ponajprije u kibernetičkom i informacijskom području ne samo iz Rusije, nego i iz Kine. Sve u svemu, sve veća orijentacija Rusije prema Kini i naponi izgradnje zajedničkih antiameričkih centara moći u Euroaziji dugoročni je fenomen koji će vjerojatno potrajati.

3. UTJECAJ RUSKE VANJSKE POLITIKE NA ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA

Rusija je nakon pokretanja rata, odnosno "specijalne vojne operacije" kako je ruska vlast naziva, izgubila značajan ugled u svijetu. EU, SAD i veliki dio razvijenih zemalja je Rusiji nametnuo određene sankcije, čime u određenoj mjeri Rusija postaje značajno ograničena. Iako Kina, Saudijska Arabija, Indija i sl. nisu javno poduprle Rusiju, ali joj nisu nametnule sankcije, vješto koriste energetske krizu nabavljajući energente po vrlo povoljnim cijenama čime izravno koriste nastalu situaciju. Rusija s druge strane prodaju energente po značajno nižim cijenama nego su to prije radili, što im stvara dodatne probleme. Sve to utječe na tektonske promjene u vanjskoj politici Rusije.

Rusija svoju vanjsku politiku posebno usmjerava prema području Zapadnog Balkana. Takva politika je posebno vezana uz utjecaje EU i SAD-a na tom području. EU sa svojom politikom prema Zapadnom Balkanu iskazuje česta lutanja i nedosljednosti što umnogome vlasti u Moskvi daje veće mogućnosti za širenje svog utjecaja, posebno na području Srbije. Na taj način se stvaraju veće nestabilnosti na području Zapadnog Balkana, na kojemu još uvijek nisu riješeni mnogobrojni problemi.

Na početku je potrebno definirati područje Zapadnog Balkana kako bi mogli bolje analizirati utjecaje ruske vanjske politike na tom području. U područje zemalja Zapadnog Balkana spadaju BiH, Srbija, Crna Gora, Kosovo, Sjeverna Makedonija i Albanija, odnosno zemlje bivše Jugoslavije (bez Slovenije i Hrvatske) zajedno s Albanijom.

Zapadni Balkan se prvi put navodi u knjizi "Novi ručni atlas" iz 1974. godine izdavačke kuće Mayers iz Njemačke. U njoj je to područje podijeljeno na Istočno (područje istočno od Karpata), Zapadno (područje Dinarida) i Srednje (područje Srbije, Makedonije i Grčke) područje. U tom slučaju je Zapadni Balkan predstavlja prirodno-geografsko područje (Sekulić, 1999: 80).

Krajem 20. stoljeća, odnosno padom komunističkih režima u Europi, dolazi do drugačijeg označavanja područja Zapadnog Balkana. Dok je na području bivše Jugoslavije bjesnio rat, tadašnja Europska zajednica 1992. godine postaje Europska unija (EU) (Nejašmić, 2009). Milardović navodi kako su EU i SAD područje Zapadnog Balkana smatrali tada područjem stalnih sukoba među narodima koji su jezično i kulturno relativno slični (Milardović, 2009: 49).

Slukan Altić navodi kako je poseban značaj u određenju Zapadnog Balkana imao dokument "Uloga unije u svijetu" gdje se jasno određuju države koje spadaju pod Zapadni Balkan (Slukan Alkić, 2009). Slovenija je svojim pridruživanjem EU 2004. godine napustila uvrštavanje u područja Zapadnog Balkana, dok je u to područje uvrštena Albanija koja nije bila dijelom nekadašnje Jugoslavije (Milardović, 2009). Novonastala podjela je vidljiva na slici 3.

Slika 3. Područje Zapadnog Balkana

Izvor: Eurostat, 2020: Countries 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/gisco/geodata/reference-data>, (07.07.2022.)

Ulaskom Hrvatske 2013. godine u EU, pojam Zapadnog Balkana gubi prirodno-geografsko značaj, te se pretvara u političko-geografsko. Naravno, kada, te i ako ostale zemlje uđu u EU, ovaj pojam će prestati postojati. Tako su Kosovo i Crna Gora svrstane u Zapadni Balkan iako u početku kao samostalne države nisu postojale. Ovaj pojam će se svakako nastaviti vezivati uz područje velike nestabilnosti i mogućih sukoba na tlu Europe. Upravo zbog toga je važno promatrati različite političke, gospodarske, ali i vojne utjecaje, posebno velikih svjetskih sila na ovom području.

3.1. Utjecaj na političke prilike

Interesi Rusije na političke prilike na zapadnom Balkanu kolidirali su se s onim Zapada. Kako bi se razumio utjecaj ruske vanjske politike u regiji 1990-ih, 2000-ih i 2010-ih, potrebno je reći nekoliko riječi o logici koja stoji iza ruske vanjske politike danas. Ovo se čini važnim jer često zapadni stručnjaci i političari rusku vanjsku politiku doživljavaju kao odraz sovjetske diplomatske prakse, a ponekad čak i kao pokušaj reinkarnacije Sovjetskog Saveza. Ipak, niz ključnih čimbenika dokazuje suprotno takvoj percepciji.

Rusija je padom SSSR-a preuzela zadaću samostalnog otplaćivanja svih sovjetskih dugova, ali je također ostala stalna članica Vijeća sigurnosti UN-a zadržala je sve svoje nuklearno oružje, naslijedila svu inozemnu imovinu, članstvo u svim međunarodnim organizacijama u kojima je SSSR bio član, te ostala potpisnik svih njegovih međunarodnih ugovora (Entina, Pivovarenko, 2019: 186).

Ruska politika na Balkanu tijekom 1990-ih je bila nedosljedna i dijelom izdajnička u odnosu na Srbe koji su viđeni kao stup ruskog utjecaja na Balkanu (Entina, Pivovarenko, 2019: 188). Ipak, takva politika se mijenja dolaskom Putina na vlast. Priznanje neovisnosti Slovenije i Hrvatske od strane Moskve dalo je temelje za razvoj normalnih međudržavnih odnosa s tim zemljama počevši od druge polovice 1990-ih do prve polovice 2010-ih. Rusija je na diplomatskoj razini podržavala složeni proces osamostaljenja Makedonije i pristupanja različitim međunarodnim organizacijama (Entina, Pivovarenko, 2019: 188).

Unatoč činjenici da je u lipnju 1992. godine Rusija uvela sankcije protiv tadašnje države Srbije i Crne Gore (Rezolucija br. 757 Vijeća sigurnosti UN-a) i općenito provodila razočaravajuću politiku prema Srbima 1990-ih (koji tradicionalno gledaju na Rusiju kao njihovog zaštitnika i saveznika), vrlo brzo je uspjela obnoviti svoj autoritet (Entina, Pivovarenko, 2019: 189).

Negativan stav Moskve o bombardiranju Srbije i Crne Gore od strane NATO snaga kao i marš ruskih padobranaca na Prištinu i zauzimanje aerodroma Slatina vratili su Rusiju u javni diskurs kao dosljednog zaštitnika srpskih interesa. Sve je to omogućilo Rusiji povratiti svoju poziciju u regiji. Unatoč činjenici da su sankcije iz 1992. godine zamrznule političke, gospodarske, znanstvene i kulturne veze s Beogradom, razdoblje 1990-ih paradoksalno je vratilo emocionalnu bliskost među narodima, pomoglo u prevladavanju negativne pozadine koja je postojala tijekom "hladnog rata", te je postavio temelje za međuvladine bilateralne rusko-srpske odnose koji su rezultirali potpisivanjem Deklaracije o strateškom partnerstvu 2013. godine (Entina, Pivovarenko, 2019: 189).

U prvoj polovici 2000-ih bilo je tipično za rusku vanjsku politiku vidjeti EU kao uspješan integracijski projekt. Istovremeno, Rusija je prije 2010. godine imala nedostatak želje za provedbom vlastitog integracijskog projekta. Kao rezultat toga, Rusija je poticala želju balkanskih zemalja da se pridruže EU zanemarujući činjenicu da europska integracija može ići ruku pod ruku s članstvom u NATO-u. Zato je Moskva dopustila ulazak Albanije i Hrvatske u NATO, što se u današnjem kontekstu može smatrati neprijateljskim potezom. Odustajući od rješavanja regionalnih sigurnosnih pitanja (osim rada u Vijeću sigurnosti UN-a po pitanju Kosova), Rusija je stavila ulog na razvoj pragmatičnih, u prvom redu gospodarskih odnosa s regijom.

U isto vrijeme odnosi između Rusije i Zapada postupno su se pogoršavali. Političko polazište za novu spiralu napetosti je vidljivo u govoru Putina (10. veljače 2007.) u Münchenu i oružanom sukobu u Južnoj Osetiji (7.-16. kolovoza 2008.). Putin je u svom govoru u Münchenu kritizirao dominaciju SAD-a koja koristi upotrebu sile u održavanju međunarodnih odnosa pri čemu nameću svoj sustav vrijednosti, te time ne utječu na političko rješavanje mnogobrojnih međunarodnih kriza. Pri tome je posebno naveo: "Nećemo se jednostrano razoružati... Sve bi nuklearne sile trebale sudjelovati u ovom procesu. Ne možemo se razoružati dok druge nuklearne sile jačaju svoje naoružanje" (Kuhn, Arbatov, Santoro, i Zhao, 2020). Putinov govor bio tretiran kao znak ruskih agresivnih imperijalnih ambicija, okidačem nove politike nametanja političkih i ekonomskih sankcija Rusiji svaki put kada njezine aktivnosti, iz bilo kojeg razloga, ne idu na ruku Zapadu. Takav je pristup pokrenuo postupnu degradaciju ruskih odnosa s europskim i anglosaksonskim državama i pad razine međusobnog povjerenja, što je rezultiralo krizom u Ukrajini i Siriji i zaoštavanjem odnosa koji traje do danas (Lackenbauer i Lalonde, 2019 :5).

Dok se intervencija NATO-a na Kosovu često spominje kao jedna od prekretnica u odnosima Rusije i Zapada, takva tumačenja ne mogu objasniti zašto je predsjednik Putin odlučio podržati američku operaciju u Afganistanu i pomoći Washingtonu da dobije pravo baziranja u srednjoj Aziji. Štoviše, nakon i unatoč Kosovske krize, predsjednik Putin je 2002. godine pokrenuo pitanje potencijalne prijave Rusije za članstvo u NATO-u. Slično tome, pod predsjednikom Putinom, Rusija je bila spremna prihvatiti neovisan status Kosova ukoliko bi Zapad ispravno surađivao s Moskvom i ostavio dovoljno vremena za pripremu lokalnog javnog mnijenja. Ipak, informacije su procurile iz sobe za pregovore i postale javne, prisiljavajući Moskvu da odbaci takvu mogućnost (Perritt, 2010: 127).

Činjenica kako se ruska politika na Balkanu često definira i zamišlja kroz prizmu rusko-zapadnih odnosa postaje očigledna nakon pogleda na rusku vanjskopolitičku doktrinu iz 2016. godine. Dok je dokument pun referenci na Zapad, SAD, Europu, Aziju, Zapadni Balkan se nikada ne spominje (MIDRU, 2016). Navedeno prema ruskim istraživačima odražava stanje interesa i mišljenja o regiji (Entina i suradnici, 2019).

Istovremeno se ne može ne primijetiti kako ruska ravnodušnost prema Zapadnom Balkanu nije bezuvjetna. Sve dok Zapadni Balkan ostaje na margini pozornosti zapadnih sila, interes Rusije za ovo područje je također ograničen. Ipak, kada se Zapad uključi u određene aktivnosti u regiji ili prema njoj, Moskva nastoji postati "dio igre", pod jednakim uvjetima ili s pravom veta. Kada Zapad ne uspije u potpunosti uključiti Rusiju u svoje "velike sile" koje donose odluke ili poduzimaju akcije, Rusija usvaja remetilačke aktivnosti protiv zapadnih politika u regiji.

Dok pojedini stručnjaci smatraju kako Rusija vodi politiku destabilizacije EU-a i NATO-a, takav je opis djelomično koristan jer postavlja niz daljnjih pitanja (Bechev, 2017). Zašto politika takve destabilizacije? Ukoliko je Rusija razočarana Zapadom, zašto ne stvoriti savez sa zemljama regije protiv Zapada. Koji su ciljevi, priroda i granice njegove politike kvarenja? Rusija vodi remetilačku politiku na Balkanu, te nastoji socijalizirati Europu u prepoznavanju Moskve kao ravnopravnog i kompetentnog aktera u stvaranju sigurnosne arhitekture i međunarodnog aranžmana u Europi (Morozov, 2015).

Navedena politika socijalizacije može objasniti zašto se Moskva još uvijek suzdržava od eskalacije sukoba. Radije nastoji socijalizirati Zapad koji treba priznati Rusiju kao ravnopravnog partnera. Pri tome stvara ili manipulira nestabilnošću kako bi pokazala da su zapadne politike usvojene bez Rusije osuđene na propast. Kako jedan ruski analitičar navodi, "Rusija, međutim, želi iskoristiti duboko ukorijenjene lokalne probleme kako bi Zapadni Balkan postala trn u oku Zapada, dok se predstavlja kao utjecajna svjetska sila." (Samorukov, 2017)

Slika 4. Podrška Putinu u Srbiji

Izvor: Samorukov, M. (2017). Russia's Tactics in the Western Balkans. *Carnegie Europe*, <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/74612>, (07.07.2022.)

Moskva nastoji potkopati Zapad državotvornim naporima na Balkanu. Unutar takve logike, Rusija blokira bilo kakav stvarni napredak u rješavanju kosovskog pitanja podupirući nepopustljiv stav Srbije, te blokira proces priznavanja neovisnosti Kosova. Također podržava radikalne stavove među srpskim vodstvom i lokalnim zajednicama na sjeveru. Nadalje, oligarh vezan uz Kremlj Konstantin Malofeev dogovorio je moralnu i financijsku potporu za autonomiju podržavanog čelnika Republike Srpske u BiH Milorada Dodika.

Iako proširenje NATO-a na Balkan nije predstavljalo izravnu prijetnju Rusiji, Moskva je i dalje tražila prilike da destabilizira situaciju kako bi spriječila Zapad da se osjeća samouvjereno na ovom području. Takva je politika bila usmjerena čak i na dobro uspostavljene i Rusiji prijateljske zemlje u regiji.

Na primjer, kada je vlada Crne Gore odlučila započeti proces integracije u NATO, mreža vojnih obavještajnih službi predvođena Rusijom organizirala je pokušaj puča u Crnoj Gori. Nakon što je državni udar propao, Kremlj je bio prisiljen poslati visokopozicioniranog sigurnosnog dužnosnika Nikolaya Patrusheva, čelnika Vijeća za nacionalnu sigurnost, u misiju "kontrole štete". To pokazuje kako je Moskva, iako je izgubila simboličnu bitku oko članstva Crne Gore u NATO-u, nastojala zadržati kakav-takav politički utjecaj na Balkanu. Sličan pristup donio je odgovor Rusije na približavanje između Atene i Skoplja, jer su konačno krenuli u rješavanje spora oko imena Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije (BJRM) nakon više od 25 godina zastoja. Zahvaljujući Prespanskom sporazumu koji su postigli premijer BJRM Zoran Zaev i njegov grčki kolega Alexis Tsipras, država je dobila novo ime Republika Sjeverna Makedonija kao i poziv za početak pregovora o ulasku u NATO (Samokhvalov, 2019: 194). Rusija se nije protivila samom sporazumu između Atene i Skoplja, ali je bila nezadovoljna što je dogovor sklopljen bez suglasnosti Moskve i što je bio povezan s daljnjim širenjem NATO-a na Balkanu. Rusija je pri tome nastojala takve aktivnosti prikazati kao geopolitiku velikih sila iz 19. stoljeća. Ruski ministar vanjskih poslova Sergej Lavrov osobno je iznio teoriju zavjere o potencijalnoj podjeli Sjeverne Makedonije o kojoj raspravljaju Albanija i Bugarska (Sergey Lavrov's Statement about Macedonia, 2015).

Kako je Prespanski sporazum otvorio vrata za pristupanje Sjeverne Makedonije NATO-u i naglasio isključenje Rusije, Moskva je ponovno pokušala destabilizirati grčko-makedonske odnose. Ivan Savvidis, tajkun povezan s Rusijom, potaknuo i financirao ozbiljne prosvjede protiv sporazuma. Proizvođač duhana Ivan Savvidis, rođen u Rusiji, vratio se u Grčku i od ranih 2000-ih proširio svoju gospodarsku prisutnost u sjevernoj Grčkoj. Njegove gospodarske aktivnosti imale su osebujan karakter jer su bile usmjerene na jačanju političkog utjecaja. Savvidis je kupio i uložio u lokalni nogometni klub PAOK i lokalne medije (Clapp, 2018). Njegovo ulaganje u kulturne i infrastrukturne projekte donijelo mu je utjecaj u visoko militantnoj i mobiliziranoj zajednici Pontijskih Grka (repatrijanci iz Rusije) i nekim radikalnim nacionalističkim skupinama (Samokhvalov, 2019: 195).

Kako bi organizirao prosvjede u Skoplju, Savvidis je iskoristio bazu navijača lokalnog nogometnog kluba "Vardar", u vlasništvu još jednog ruskog biznismena Sergeja Samsonenka. Samsonenko, koji je za razliku od Savvidisa imao vrlo nizak profil u ruskom poslovnom svijetu, iznenada se preselio u Makedoniju 2006. godine i brzo se razvio u velikog poslovnog/društvenog igrača. Kupio je dva sportska kluba i uložio u izgradnju sportskih dvorana i hotela u središtu Skoplja. Služeći kao počasni konzul Rusije, Samsonenko je blisko surađivao s lokalnim proruskim dijelom bloka vodeće političke stranke VMRO i imao brojne sastanke s premijerom VMRO-a Gruevskim. Uoči izbora, Samsonenko je otvoreno podupirao VMRO i čak sudjelovao na njihovim izborima. Štoviše, kritizirao je prozapadnog premijera Zorana Zaeva (Samokhvalov, 2019: 195). Grčka je vlada pokrenula istragu protiv Savvidisa (Cooper, Schmitt, 2018). Prespanski sporazum je proguran iako su drugi članovi zajednice ruskog govornog područja u sjevernoj Grčkoj nastojali ugroziti dogovor održavanjem brojnih skupova protiv njega u Ateni i Soluna. Kada je postalo jasno kako će sporazum, postignut bez Rusije, ubrzati put Sjevernoj Makedoniji prema članstvu u NATO-u, ruski ministar vanjskih poslova Lavrov optužio je Zapad za miješanje u unutarnje stvari balkanskih naroda (Lavrov, 2018). Ipak, kada je postalo jasno da je nemoguće poništiti dogovor, ruski ministar napravio je zaokret za očuvanje imidža Rusije, tvrdeći kako Moskva nikada nije bila protiv grčko-makedonskog kompromisa i da se samo protivila svakoj politici nametnutoj izvana (Salvo, De Leon, 2018). Spor oko Makedonije otkriva mješovitu prirodu ruske politike u regiji, dok u jednu ruku nastoji učvrstiti svoju politiku na Zapadnom Balkanu, toliko nastoji potkopati primat zapadnih zemalja u projektima na ovom području.

Iako Putin jasno kontrolira rusku državu i sigurnosni aparat, neki analitičari primjećuju kako u odstupanju od sovjetske vanjske politike balansira između različitih skupina utjecaja. Putin također dopušta konkurenciju među njima i dodjeljuje određena sredstva za vanjskopolitičke inicijative odozdo prema gore. Među tim skupinama mogu se identificirati glavne strukture kao što su politička policija i obavještajna služba (Savezna sigurnosna služba) i vojna obavještajna služba (GRU). Ipak takav krug nije ograničen isključivo na službena državna tijela. Uključuje i razne nedržavne aktere, tj. poslovne ljude (kao što su biznismeni povezani s Kremljem Evgheniy Prigozhin, koji je navodno usko povezan s privatnom vojnom tvrtkom "Vagner"), ideološke skupine (kršćansko-civilizacijski ideolozi koje zastupa oligarh Konstantin Malofeev), ili čak pojedinačni viši kreatori politike kao što je Putinov dugogodišnji savjetnik za pitanja Euroazije Sergej Glazjev (Samokhvalov, 2019: 196).

Navedeni akteri često izlaze s različitim vanjskopolitičkim inicijativama i traže, a ponekad i dobivaju, potporu Kremlja. Takav proces donošenja odluka čini temeljnu promjenu u Putinovoj vanjskoj politici. Ova vrsta inicijative pomaže ruskom čelniku upravljati elitnim skupinama i održati uvjerljivo poricanje u slučaju neuspjeha (kao što je pokušaj državnog udara u Crnoj Gori ili Savvidisove aktivnosti u sjevernoj Grčkoj). S druge strane, ovom pristupu često nedostaje određena koherentnost i profesionalizam, te potkopava imidž Rusije kao snažne i svemoćne sigurnosne države. Moskva se sve više doživljava kao snažan, ali nepredvidiv i nekoherentan sudionik. Čak je i većina rusofilskih vlada na Balkanu došla do spoznaje da ovisnost i oslanjanje na takvog partnera treba biti ograničeno.

Slučaj BiH vjerojatno je klasičan primjer ruskog nastojanja stvaranja nestabilnost u regiji. Dok je u prvim danima poslijeratnog pomirenja Rusija igrala konstruktivnu ulogu u obnovi ratom razorene zemlje i brzom dovođenju opskrbe energijom u bosanske gradove i mjesta, u prošlom desetljeću Kremlj je nastojao spriječiti dublju integraciju unutar zemlje. Od ranih 2000-ih, ruska energetska kompanija Gazprom, koja je preuzela glavna poduzeća u Republici Srpskoj (RS), sprječava integraciju energetskih sustava Bošnjačko-hrvatske Federacije i Republike Srpske, dva entiteta stvorena Daytonskim mirovnim sporazumom (Salvo, De Leon, 2018). Rusija je više puta podržala Milorada Dodika, čelnika Republike Srpske koji je planirao raspisati referendum o neovisnosti RS-a. Dodik je dobio potporu ruskog predsjednika (koji se često sastajao s čelnikom RS-a), kao i financijsku potporu biznismena povezanih s Kremljem kao i službenih i društvenih medija koje sponzorira Rusija. Moskva je organizirala obuku Dodikove osobne paravojne postrojbe "Srbska čast", ugošćujući ih i u Rusiji i u "Rusko-srpskom humanitarnom centru" u Nišu. Kako bi olakšala daljnju dezintegraciju BiH, Rusija je također podržavala hrvatski separatizam unutar drugog velikog konstitutivnog dijela zemlje, Bošnjačko-hrvatske konfederacije. Jedan od radikalnih čelnika hrvatske zajednice u BiH i supredsjednik kolektivnog Predsjedništva BiH Dragan Čović dobio je izdašnu financijsku i političku potporu Rusije (Mujanovic, 2017). Kada je Čović govorio o izlasku hrvatske zajednice iz Federacije zbog stvaranja vlastite države, ruski veleposlanik u BiH odmah označio kao "hrvatsko pitanje" koje je postalo realnost s kojom se živi (Salvo, De Leon, 2018).

Međutim, unatoč ruskoj podršci radikalnom etno-nacionalističkom diskursu, postoje jasna ograničenja za korištenje ovog instrumenta. Činjenica kako se Rusija oslanja na netransparentne i često sumnjive kanale financiranja mnoge je njezine saveznike na Balkanu učinila ranjivima na sankcije i javne skandale. Nakon što je EU izašla s negativnim odgovorom na potencijalni scenarij referenduma, a SAD uveo sankcije protiv Dodika, čelnik bosanskih Srba brzo je ublažio svoju retoriku o neovisnosti (Tanner, 2018). Nakon što ga je sličan financijski skandal povezo s ruskim investitorima, lider bosanskih Hrvata Čović izgubio je izbore od umjerenijeg čelnika Demokratske fronte Željka Komšića koji je nastupio na inkluzivnijim sloganima građanskog nacionalizma u BiH (Tanner, 2018). Događaji u BiH i odgovor zapadnih sila pokazuju kako su proruski čelnici u regiji trebali imati vrlo visok stupanj integriteta i ugleda, a ne pasti pod pritiskom Zapada u provođenju vlastite nacionalističke agende. Čak i u takvom slučaju, većina etno-nacionalističkih snaga ne može a da ne vidi kako potencijalni scenariji radikalizacije mogu na kraju povećati osobnu popularnost ili moć. Zato se čini kako traže mješavinu etno-nacionalističke retorike i praktične politike koja bi ih spriječila da budu zarobljeni u spirali radikalizacije. Drugim riječima, ruski saveznici na Balkanu rado bi koristili ruski novac i separatističke slogane za stvaranje vlastite popularnosti, ali nisu spremni ugroziti vlastiti politički kapital i izgubiti kontrolu koju imaju u svojim zemljama kao rezultata ruskih velikodržavnih ambicija.

Slučaj Srbije pokazuje jasnu razliku između retoričkog i stvarnog odnosa snaga u regiji. S jedne strane, predsjednik Vučić pohvalno govori o ruskom čelniku i izričito isključuje spominjanje bilo kakvog budućeg članstva u NATO-u. Štoviše, dvojica čelnika ističu dugogodišnje duhovne i kulturne veze dviju država. Srpska pravoslavna crkva jasno je stala na stranu Rusije u njezinom sporu s ekumenskim patrijarhom oko autokefalnosti Ukrajinske crkve (Horevoi, 2018). Ruski i srpski dužnosnici redovito su razmjenjivali darove i odlikovali jedni druge za podršku i usluge prijateljstva. S druge strane, unatoč mnogim izjavama o jedinstvenom istočno-kršćanskom kulturnom jedinstvu i zajedničkom negativnom stavu prema NATO-u, sadašnje vodstvo Srba vodilo je sasvim drugačiju politiku. Na primjer, Srbija ima opsežnu interakciju s NATO-om. S NATO-om je potpisala poseban Individualni akcijski plan partnerstva, koji je provela zajedno s nizom drugih inicijativa (NATO, 2019). Samo u 2017. godini Srbija je sudjelovala u 18 zajedničkih vježbi s trupama NATO-a i SAD-a. Štoviše, Srbija je potpisala Sporazum o statusu snaga koji je vojnicima NATO-a ponudio diplomatski status i imunitet kao i pristup srpskim vojnim objektima (Morelli, 2018).

U isto vrijeme, Beograd nije bio voljan dopustiti Moskvi da svoju relativno malu prisutnost u južnoj Srbiji pretvori u veći militarizirani objekt. Osim toga, i u manje kontroverznom pitanju članstva Srbije u EU, predsjednik Vučić ističe kako će Putin poštovati pristupanje Srbije u EU.

Kada je riječ o manje politički vidljivim temama, postaje još jasnije kako je aktualna srpska vlast ozbiljno zabrinuta zbog hibridnih aktivnosti Rusije u zemlji. Na primjer, Srbija je isprva dopustila Rusiji da u srpskom odmaralištu Zlatibor organizira ljetni kamp za patriotski odgoj rusko-srpske mladeži. Iako je srpski suorganizator Željko Vukelić pokušao pozicionirati kamp kao omladinsko-domoljubni rad, ruski suorganizator kampa bio je umirovljeni pukovnik sovjetske vojske Valerij Šambarov, poznat po svojim imperijalnim stavovima. Šambarov je naveo kako je cilj aktivnosti vojna obuka mladih u Srbiji. Šambarov je bio povezan s organizacijama koje su slale brojne dragovoljce u rat na istoku Ukrajine. Dok srpska vlada nije mogla kontrolirati prvi kamp organiziran u Rusiji u travnju 2018. godine, srpska policija zahtijevala je od organizatora da prekinu svoje aktivnosti u Srbiji. Vodstvo Republike Srpske u BiH, hvaleći rusku žrtvu u Drugom svjetskom ratu, tražilo je ograničavanje utjecaja Rusije i prisutnost ruskih aktera. Na primjer, rukovodstvo bosanskih Srba zabranilo je Kremlju bliskim i vrlo vidljivim patriotskim bajkerskim bandama Noćni vukovi ulazak u RS. Umjesto toga, RS je stvorila i financirala lokalnu repliku "patriotskih motorista" (Samokhvalov, 2019: 199).

Protiveći se neovisnom Kosovu, ruski dužnosnici ponavljaju srpsko stajalište kako Kosovo nije država, odnosno Kosovo je "*de facto*" protektorat. Pri tome ruska politika podržava srpsku koja smatra Kosovo dijelom Srbije i kako srpski narod na tom području treba biti zaštićen. Rusija stalno lobira da se Kosovo u međunarodnoj areni predstavi kao "poludržava". Ruska politika smatra kako su međunarodnim priznanjem Kosova prekršena temeljna načela međunarodnog prava, te se uopće nije riješilo pitanje Kosova, nego ga se zapravo još više i zakompliciralo. Zapadne zemlje su Kosovo pretvorile u "crnu rupu" sa spornim statusom. Kosovo se naravno suprotstavlja takvim optužbama, dok Rusija Kosovsko pitanje uspoređuje sa zamrznutim sukobima na bivšim sovjetskim teritorijima, ali i navodeći pet zemalja EU koje nisu priznale Kosovo (Samokhvalov, 2019: 199).

Rusija se neće u kratkom roku složiti i podržati proces prijema Kosova kao punopravne članice UN-a. Može se dogoditi da Rusija blokira i ulazak Srbije u EU, posebno u ovo današnje vrijeme kada su gotovo nepovratno narušeni odnosi Rusije i EU. To je posebno vidljivo u podršci koju Putin ima među stanovnicima u Srbiji, te time i rasta njihove odbojnosti prema ulasku Srbije u EU. Vjerojatno će prije Kosovo biti primljeno u UN, nego li će Priština i Beograd ostvariti odgovarajući mirni dogovor. Rusija pri tome priželjkuje da na ovom području još uvijek svi žive u određenom nemiru, koji im odgovara za širenje svojih interesa.

3.2. Gospodarska i vojna suradnja

U gospodarskom području Rusija je pokušala Zapadnom Balkanu ponuditi mogućnosti sudjelovanja u različitim gospodarskim projektima. U 1990-ima, pa čak i u ranim 2000-ima, činilo se kako je Moskva prihvatila da u gospodarskom području EU ima poželjniju poziciju i transformacijski kapacitet kako bi se moderniziralo područje i donio prosperitet u regiju. Ipak, određeni neuspjesi europskih politika izgradnje država u regiji i rastući prosperitet Rusije potaknut državno-centričnom ekonomskom politikom i potpomognut porastom cijena energije potaknuli su ruske liberalne mislioce kao i neke države članice EU da dovedu u pitanje moć EU, te ekonomske politike EU-a na Balkanu (Krastev i Holmes, 2018: 118). Posljedično, Rusija je preispitala svoj stav prema europskom pristupu transformacije kroz integraciju.

Takvo preispitivanje navelo je Rusiju da aktivira svoju balkansku politiku u ekonomskoj dimenziji. Rusija je nastojala istaknuti visoke ekonomske i socijalne cijene europske integracije za Zapadni Balkan i ponuditi alternativnu opciju: dublje trgovinske aranžmane s Rusijom i potencijalno, integraciju s Euroazijskom ekonomskom unijom koju vodi Rusija. Na primjer, Moskva je hvalila alternativne ekonomske modele i pokušavala privući one dijelove stanovništva koji su bili obespravljani neoliberalnom ekonomskom politikom koju je promovirala EU. Isticanje svih rizika i troškova europskih integracija i nuđenje alternative postao je kamen temeljac ruskog stava prema aktivnostima EU-a na Zapadnom Balkanu danas. Umjesto prihvaćanja uloge europske periferije, Rusija je ponudila zajedničku borbu za pristojno mjesto u globalnom lancu vrijednosti.

Jedan od najvidljivijih instrumenata ruske ekonomske politike prema Zapadnom Balkanu je energetska područja. Energetski utjecaj Rusije najveći je u Srbiji, Sjevernoj Makedoniji i BiH, gdje pokriva gotovo 100% potreba za plinom i posjeduje nekoliko mreža benzinskih crpki Lukoila. Plinovod Južni tok ruskog Gazproma učvrstio bi dominaciju Moskve na tržištima plina, ali je napušten u prosincu 2014. godine nakon što je Europska komisija presudila kako je u suprotnosti sa zakonodavstvom EU.

Tijekom posljednja dva desetljeća Rusija se obratila zemljama Zapadnog Balkana, pozivajući ih da podrže projekte plinovoda koje pokreće Rusija i postanu čvorišta tokova energije prema EU. Jedna od predloženih ponuda od strane Rusije bila je ideja projekta plinovoda Južni tok koji ruski i srednjoazijski plin dovodi na europska tržišta. Promican od strane rusko-talijanskog energetske saveza (Gazprom-ENI) od 2007., planirano je da Južni tok teče od južne Rusije ispod Crnog mora do Bugarske, a zatim se probije u ogranke koji prolaze kroz Grčku-Italiju i Srbiju-(Sloveniju)-Mađarsku-Austriju. Ideja je bila opravdana, s obzirom na činjenicu kako je tranzit kroz Ukrajinu bio ugrožen stalnim krizama između Rusije i Ukrajine, ali projekt je posrnuo zbog nadolazećeg europskog protivljenja energetske monopolima na europskim tržištima. Artikuliran kao "Treći energetska paket", ovaj konsenzus zabranjuje proizvođačima energije zadržavanje velike kontrole nad transportnim i proizvodnim kapacitetima. Ovaj zahtjev bio je protiv Gazpromove tradicionalne politike zadržavanja većinskog vlasništva u projektima plinovoda. Europska komisija pokrenula je 2014. godine prekršajni postupak protiv Bugarske zbog neusklađenosti s Trećim energetske paketom. Treba napomenuti, međutim, da je jedan od razloga zašto je EU zauzeo čvrst stav protiv Južnog toka bila ruska invazija na Ukrajinu (European Commission, 2014). Nakon što se Bugarska usprotivila projektu, Rusija je najavila povlačenje iz Južnog toka i pokrenula alternativu, Turski tok (BBC, 2014).

Rusija je prije izbijanja rata ("specijalne vojne operacije") u Ukrajini 2022. godine imala značajne mogućnosti ulaganja unutar zemlje, te je mogla proširiti svoju gospodarsku suradnju s vodećim europskim zemljama. Kao rezultat toga, Rusija ne može rasporediti značajne financijske i ljudske resurse za promicanje suradnje s Zapadnim Balkanom. Ovo je postalo još jasnije nakon financijske krize 2008. godine koja je potkopala rusku gospodarsku prisutnost u Crnoj Gori. Na primjer, kada je Rusija radila s Njemačkom na promicanju plinovoda Sjeverni tok, angažirala je svoje najvještije odvjetnike i visoke dužnosnike koji su strpljivo radili s njemačkim elitama u pripremi terena za dogovor.

S druge strane, na Zapadnom Balkanu je Rusija poslala daleko manje važne i stručne kadrove da prezentiraju ruske energetske ponude, koji nisu uspjeli izgraditi dovoljnu podršku Rusiji. Kao rezultat toga, energetska se suradnja više smatra brakom iz interesa nego zajedničkom pričom o uspjehu, a ekonomska interakcija s Rusijom tretira se kao sekundarna u odnosu na interakciju s EU-om (Samokhvalov, 2019: 203).

Slična dinamika karakterizira ukupnu dinamiku trgovine između zemalja regije i Rusije. Iako Moskva govori o povećanju trgovine sa zemljama regije, u stvarnosti je trgovina u padu. Obujam trgovine zemalja Zapadnog Balkana s Rusijom se smanjuje, dok EU postaje glavna trgovinski partner, pa i u slučaju Srbije, najbližeg regionalnog partnera Rusije. Čak 60% robne razmjene Srbije se odvija sa EU. U 2021. godini je ukupna trgovina Srbije s EU iznosila 30,28 milijardi eura (za usporedbu s Rusijom u istom razdoblju 2,37 milijardi eura) (EU u Srbiji, 2022). Štoviše, dok Srbija napreduje na svom putu europskih integracija, čini se kako je Moskva spremna trpjeti negativne posljedice. Prema tome zapadno-balkanske zemlje Rusiju smatraju zanimljivim, ali relativno malim tržištem. Istodobno, obnovljeno obećanje o članstvu u EU-u i ponuda Zapadnom Balkanu da postane glavno središte povezivanja Europe i Azije izgleda kao ulaz u globalno gospodarstvo.

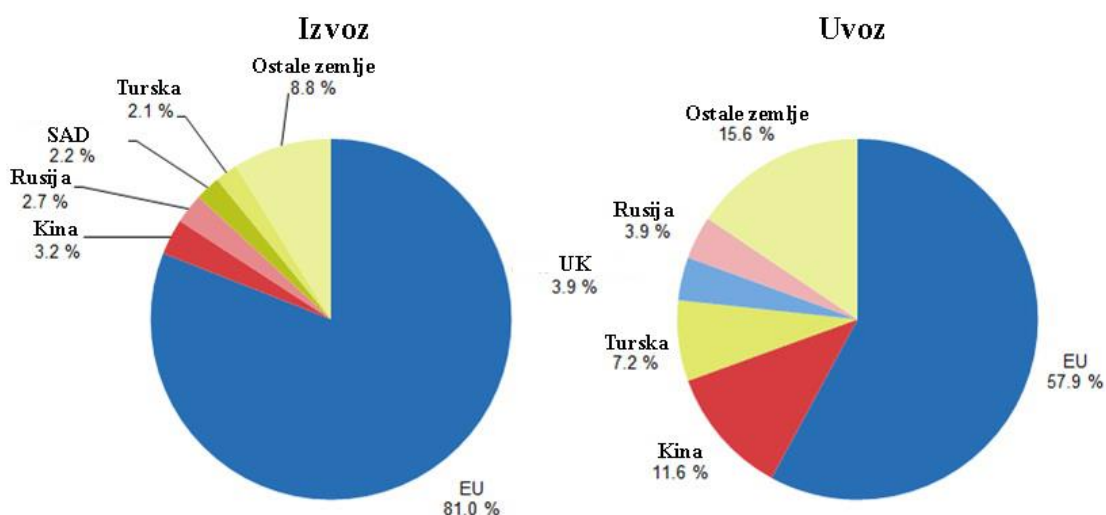
Aneksija Krima i ruska uloga u ukrajinskoj krizi doveli su do značajnog pogoršanja ekonomskih odnosa između Rusije i zemalja Zapadnog Balkana. Albanija i Crna Gora jasno su se svrstale uz Zapad protiv Rusije usvajanjem sankcija protiv Rusije i trpljenjem ruskih protusankcija. Slično tome, grčki socijalisti i makedonski socijaldemokrati, tradicionalni ruski saveznici, udaljili su se od svojih nekadašnjih rusofilskih osjećaja. Dva bliska ruska partnera Srbija i BiH odbile su podržati sankcije protiv Rusije 2014.-2015. godine, ali su suzdržani i prema novim sankcijama. Takvom odlukom predsjednik Vučić nastoji zadržati sredinu. S jedne strane, Vučić je odbio pridružiti se sankcijama Rusiji, pozivajući se na bliske rusko-srpske odnose, dok s druge strane, Vučić ističe da će se Srbija držati postojećih ugovora i neće pokušavati povećati svoj izvoz u Rusiju kako bi zadovoljila rastuće potražnja za poljoprivrednim proizvodima u Rusiji.

U razdoblju 2014.-2016. godine Srbiji i BiH je bilo relativno lako održati sredinu između Rusije i EU. U tom je razdoblju EU još uvijek bila neodlučna o izgledima za članstvo balkanskih država. Zbog toga su i Zapad i Rusija s manje interesa promatrali Zapadni Balkan. Interakcija u trokutu Rusija - Zapadni Balkan - Zapad oblikovana je nizom povremenih uzajamno korisnih dogovora i općim diskursom prijateljstva i mira. Situacija se promijenila u veljači 2018. godine kada je EU usvojila Komunikaciju za Zapadni Balkan, koja je zemljama regije dala perspektivu članstva i jasan datum 2025. godine (Europski parlament, 2021). Na summitu u Bruxellesu krajem lipnja 2022. godine se raspravljalo o napretku zemalja Zapadnog Balkana i to bez rezultata jer nisu počeli pregovori sa Sjevernom Makedonijom i Albanijom, kandidatskog statusa BiH, napretka pregovora Crne Gore sa EU, ali niti oko Srbije posebno u vezi uvođenja sankcija Rusiji. Ovakva politika ne utječe na približavanje zemalja Zapadnog Balkana EU, nego naprotiv produbljuje sve više nastale probleme (Matić, 2022).

Ravnoteža ravnodušnosti je poremećena, a zemlje regije moraju se suočiti s rastućom napetosti između poštivanja normi EU-a u vanjskoj i unutarnjoj politici i prijetnje mogućih protumjera Rusije. To može dovesti do daljnjeg pogoršanja situacije u Zapadnom Balkanu i unutar nekih zemalja regije.

Izvan energetskeg sektora, gdje ruska prisutnost postupno opada, ruska gospodarska prisutnost kroz trgovinu je zanemariva u odnosu na EU-27 (slika 5). Ipak, stručnjaci upozoravaju kako velika prisutnost Rusije u strateškim sektorima čini regionalne vlade ranjivima na njezin pritisak i naglašava rizik od njihovog potpunog usmjeravanja prema Rusiji.

Slika 5. Trgovina zemalja zapadnog Balkana s glavnim partnerima 2021. (%).

Izvor: Stanicek, B., Russell, M. (2022). Russia's influence in the Western Balkans. *European Parliamentary Research Service*, <https://epthinktank.eu/2022/06/09/russias-influence-in-the-western-balkans/>, (08.07.2022.)

Rusija je do pokretanja "specijalne vojne operacije" u Ukrajini ponajviše imala značajnu vojnu suradnju sa Srbijom kojoj je dio vojne opreme donirala, ali dio i prodala. Istraživanje Instituta za europske poslove pokazalo je kako u 2018. godini Srbija uvjerljivo najviše vojnih donacija primila od SAD-a, oko 2,375 milijuna eura od ukupnih nešto više dva i po milijuna eura. Rusija je među pet najmanjih donatora. Vojska Srbije je između 2012. i 2018. sudjelovala u 11 međunarodnih vojnih vježbi s NATO-om, kao i u 98 vojnih vježbi s državama članicama, pokazalo je isto istraživanje. Jedina prava vojna donacija Ruske Federacije ostvarena je u obliku deset oklopnih borbenih vozila, čija je vrijednost oko 150.000 dolara, dok je samo donacija SAD od 40 vozila "Humvee" bila vrijedna 7,5 milijuna dolara (Gruhonjić, 2019).

Od Ruske Federacije dobivaju zastarjela vozila koja izbacuju iz upotrebe i umjesto da ih rashoduju, oni ih daju kao donaciju nekoj trećoj zemlji. Srpski politički vrh stvara "šizofrenu" situaciju, dok Rusiji odgovara takvo stanje. Osim toga kroz medije se stvara percepcija kako Srbija vojno ponajviše surađuje s Rusijom, posebno kroz "donaciju" MiG-ova 29 koje će se platiti 185 milijuna eura, a da se zapravo i ne zna njihov stupanj modernizacije (Gruhonjić, 2019).

Kada se zna da je od NATO-a Srbija primila desetine milijuna dolara raznih donacija i pomoći, teško je razumjeti takvu percepciju javnosti naspram Rusije. Rusija srpske političare promatra isključivo u pogledu promocije ruskih interesa, dok Srbi ne znaju razdvojiti interes od emocije, pri čemu NATO za njih čini interes i suradnju, a vojna suradnja s Rusijom emocije. To svakako stvara velike prepreke u međunarodnim odnosima, pogotovo onim na Zapadnom Balkanu.

Slika 6. Vježba PZO sustav Pancir S1 u svrhu prodaje Srbiji na prijedlog Putina

Izvor: VOA (2020). More Russian Weapons for Serbia Despite US Sanction Threats, https://www.voanews.com/a/europe_more-russian-weapons-serbia-despite-us-sanction-threats/6184714.html, (08.07.2022.)

Unatoč nastojanju da se pridruži EU, Srbija je pod Vučićevim populističkim vodstvom ojačala bliske političke i vojne veze sa svojim slavenskim saveznikom Rusijom. Obećala je ostati izvan NATO-a (od kojeg dobiva značajne vojne donacije), te se pri tome odbila pridružiti i sankcijama zapadnih zemalja protiv Rusije. Američki dužnosnici otvoreno su govorili o uvođenju sankcija Srbiji ukoliko im Moskva proda više oružja, posebno oružja koje bi moglo ugroziti sigurnost susjednih država članica NATO-a. Tako su tijekom 2020. godine najavili kupnju ruskog Pantsir brzodometnog raketnog sustava koji je namijenjen obrani od krstarećih projektila, dronova i niskoletućih zrakoplova s dometom od oko 20 kilometara (Majetić, 2021).

Također se razmatra i kupnja protuzračnog sustava S-400 koji ima puno veći domet i ofenzivnije je oružje. Ipak, zbog eskalacije sukoba u Ukrajini od tog posla vjerojatno neće biti ništa, te je takva kupnja samo igrokaz srpske politike za svoju javnost. I tijekom sadašnjeg rata koji bijesni u Ukrajini je vidljivo kako Rusija ne raspolaže dovoljno kvalitetnim naoružanjem, posebno u usporedbi s onim NATO-a, te kupovina njihovog oružja je zapravo samo sa emotivne strane srpske strane prema Rusiji (Majetić, 2021).

4. BUDUĆNOST UTJECAJA RUSKE POLITIKE NA ZAPADNOM BALKANU

Vojna agresija Rusije na Ukrajinu dovela je do tektonskih poremećaja u međunarodnim odnosima. U samo nekoliko dana je Rusija postala izopćenica, te su zapadne zemlje od dotadašnje politike selektivne izolacije Rusije krenuli u potpunu politiku isključivanja iz svih kontakata, projekata, programa kako na razini bilateralnih odnosa, tako i međunarodnih organizacija. To je za Zapadni Balkan jako nezgodno, jer uopće nisu riješeni brojni problemi koji na ovom području postoje, a koji su povezani i sa ruskom politikom.

Nakon ukrajinske krize koja je dovela do aneksije Krima u ožujku 2014. godine i rata u Donbasu, ova se pitanja iznova postavljaju širom zapadnog svijeta. Prate ih strahovi kako bi se napetosti u ruskoj "sferi utjecaja" mogle preliti zapadno od granica bivšeg SSSR-a i doći do Zapadnog Balkana, što bi dovelo do sukoba između Rusije i Zapada na balkanskom igralištu kakav je bio tijekom Hladnog rata. Srbija, Kosovo, Crna Gora, Makedonija su na liniji potencijalni ratnih sukoba zajedno s Gruzijom, Moldavijom, Pridnjestrovijem.

Da stvari budu još gore, države Zapadnog Balkana, dok su se bavile nedovršenim poslovima podjele država i raznim sukobima, prolaze kroz opsežnu financijsku i gospodarsku krizu i sada pate od sve manjeg entuzijazma u svom učlanjenju u EU. Štoviše, politička elita Zapadnog Balkana iznimno je korumpirana, kao i još uvijek nestabilna, ne mareći za demokraciju, ljudska prava i slobodu govora. U zemljama Zapadnog Balkana prema istraživanju Freedom House-a primjetna su ozbiljna ograničenja slobode izražavanja i medija, uključujući nasilje, prijetnji kao i krivično gonjenje novinara, te ozbiljnih korupcija u vlasti. Dramatičan pad slobode govora u 2021. godini je neizrazitiji u Srbiji (-16% u odnosu na 2020. godinu) (Freedom House, 2022). Osim toga u svim zemljama Zapadnog Balkana novinari koji su kritični prema vlastima i dalje se suočavaju s prijetnjama, nasiljem i zastrašivanjem. Gotovo nema napretka kako bi se osiguralo da osobe s invaliditetom mogu živjeti neovisno u zajednici. Lezbijke, homoseksualci, biseksualci i transrodne osobe (LGBT) i dalje su nekažnjeno izložene napadima i prijetnjama (Human Rights Watch, 2022).

Veliki broj sadašnjih lidera uspio se od bivših boraca ili njihovih glasnogovornika transformirati u mirotvorce (kosovski predsjednik Hashim Thaci i srpski predsjednik Aleksandar Vučić), igrajući igre na dvije razine: kao demokrati kada razgovaraju s Bruxellesom i kao autokrati kod kuće.

Unatoč tome, mnogo se toga promijenilo od početka Prvog svjetskog rata, razdoblja Kominforma i ratova koji su doveli do raspada Jugoslavije 1990-ih, pri čemu je Zapadni Balkan predstavljao opasnost za Europu ili test za EU. Kontinuirana krhkost regije nije nevjerojatna za početak otvorenog vojnog sukoba, niti među državama Zapadnog Balkana niti između velikih sila koje na ovom području vide svoje interese. Kao što trenutna uključenost Rusije u regiju pokazuje, vjerojatnije je da bi se Zapadni Balkan mogao razviti u geopolitičko igralište gdje suprotstavljene sile teže vlasti.

Ruska invazija na Ukrajinu naglasila je podjele između prozapadnih i proruskih glasova diljem Balkana. Članice NATO-a Albanija, Hrvatska, Crna Gora i Sjeverna Makedonija brzo su pristale iza sankcija EU-a, kao i Kosovo koje teži NATO-u. Iako podržavaju rezolucije UN-a kojima se osuđuju ruske akcije, Srbija i BiH su ipak odbile pridružiti se sankcijama protiv Rusije, postavši tako jedine dvije europske zemlje koje su izostale s ruskog popisa "neprijateljskih" država.

U BiH su posebno rašireni strahovi kako bi rat u Ukrajini mogao izazvati nestabilnost na Zapadnom Balkanu. Nemogućnost zauzimanja jedinstvenog stava i osude agresije Rusije posljedica je nepopustljivosti Dodika, srpskog člana tročlanog Predsjedništva te zemlje, koji zastupa proruski stav. BiH se našla u najozbiljnijoj poslijeratnoj krizi zbog prijetnji Dodika kako će povući većinski srpski entitet iz državnih institucija. Neposredno nakon ruske invazije na Ukrajinu, ruski veleposlanik u BiH je potaknuo ove strahove upozoravajući kako će svako približavanje između BiH i NATO-a biti dočekano ruskim odgovorom, te prijeteci kako bi se i u BiH mogao pojaviti Ukrajinski scenarij.

Na Kosovu, gdje je javno raspoloženje snažno prozapadno i antirusko, kriza u Ukrajini također je povećala zabrinutost oko vlastite sigurnosti Kosova. Vladini čelnici bili su oštri u svojim pozivima na brži put prema članstvu u NATO-u i na stalnu bazu NATO-a. Kao i druge europske nacije, Kosovo se također obvezalo dovesti obrambenu potrošnju na referentnu granicu NATO-a od 2% BDP-a u svjetlu trenutnog sukoba, čak je uspostavilo "sigurnosni fond" u kojem građani mogu izravno doprinosti oružanim snagama (NATO, 2022).

Iako se Crna Gora brzo pridružila sankcijama protiv Rusije, tek treba provesti većinu njih zbog političkih sukoba iako je provela početne sankcije medijskim kućama koje sponzorira ruska država. Prosrpska vlada u zemlji, koja je sišla s vlasti nakon izglasavanja nepovjerenja u veljači 2022. godine, žestoko je podijeljena oko sankcija. Ove podjele otkrivaju stupanj ekonomske izloženosti zemlje: Rusija je do 2020. godine bila najveći izravni strani investitor u Crnoj Gori, snažno ulažući na tržište nekretnina i u sektorima poput metalurgije, ali je s "trona" skinula Kina (Kajošević, 2020).

Pozornost Zapada najviše je usmjerena na Srbiju, gdje je rat u Ukrajini predstavljao dodatni izazov za vladu dok se borila održati ravnotežu između Rusije i Zapada uoči predsjedničkih, parlamentarnih i lokalnih izbora. Populaciji koja dobro pamti bol što je bila na suprotnoj strani zapadnih sankcija, predsjednik Vučić nastojao se prikazati kao kandidat koji je najsposobniji zaštititi stabilnost Srbije. Svjestan snažnog proruskog javnog raspoloženja i pojačanog nadzora EU i SAD, Vučić je bio uporan u neutralnosti Srbije tijekom krize. Srbija je glasovala za osudu ruske invazije na Ukrajinu pred Općom skupštinom UN-a, ali se odbila pridružiti EU sankcijama Rusiji. Očekivanja su veća njegovim ponovnim izborom za predsjednika. Nije sigurno kako će Vučić krenuti prema Zapadu.

Općenito, interes ruske vanjske politike zaokupljen je vraćanjem geopolitičke kompetencije bivšeg SSSR-a i vođenjem Rusije prema statusu Velike sile. Zapadni Balkan predstavlja jednu od najboljih prilika za Rusiju da se iskaže povratak ove zemlje na europsku i svjetsku scenu. Zato se Rusija danas nameće kao najmetodičnija, najremetljivija i najopasnija alarmantna odrednica u regiji, dižući ponekad pravu uzbunu, posebno kada je u pitanju politika prema Crnoj Gori, BiH (Republika Srpska), Kosovu i Srbiji.

Bruxelles bi trebao razmisliti kako spriječiti daljnje uplitanje Rusije u europsko dvorište Balkana. Takvo uplitanje prekida glavni tok proširenja EU-a u regiji, vršeći pritiske za slabljenje kohezije regije, njene sigurnosti i europske budućnosti Zapadnog Balkana. Što koristiti kao terapiju liječenja takve sklonosti ruske vanjske politike? To je terapija koja se pokazala kao najbolja. Ona koja je bila učinkovita u slučaju istočnoeuropskih zemalja nakon pada Berlinskog zida, tj. veći i brži napredak u integraciji Zapadnog Balkana u Europu koja bi završila uspješnim proširenjem EU na posljednju veliku europsku regiju koja je ostala izvan EU. Dakle, lijek za "rusku bolest" mogao bi se nazvati europeizacijom Zapadnog Balkana.

Početak ožujka 2022. godine časopis *Visegrad Insight* objavio je analitički i znanstveni tekst "Budućnost Zapadnog Balkana: Pet scenarija do 2030.", čiji su koautori stručnjaci sa Zapadnog Balkana i Srednje Europe. Autori su u svoja razmišljanja uključili Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Crnu Goru, Sjevernu Makedoniju i Srbiju. Urednici teksta Tetiana Poliak-Grujić i Spasimir Domaradzki u uvodu ukratko karakteriziraju svaki od pet scenarija. Za razdoblje do 2030. godine ovo izvješće identificira pet mogućih scenarija: Integracija Zapadnog Balkana u Uniju (*'Forcing Hand'*), nastavak nezadovoljavajućeg i potencijalno eksplozivnog *statusa quo* (*'Dark Future'*), beskonačan proces pristupnih pregovora (*'Elusive Europeanization'*), snažna gospodarska suradnja između zemalja koja gotovo briše međusobne pritužbe iz prošlosti (defragmentacija Zapadnog Balkana) i okupljanje zemalja oko globalnih izazova (*'Coming Together'*) (Mesažnikov, 2022).

Prvi je uspješan scenarij *'Forcing Hand'* i temelji se na aktivnom pristupu EU-a i učinkovitom pristupnom procesu, ojačan unutarnjim reformama u pojedinim zemljama. Drugi je neuspješni scenarij *'Dark Future'* koji se temelji na neuspjehu zemalja da se integriraju, političkoj nestabilnosti, postojanosti etničkog neprijateljstva i podjeli u regiji na dvije strane autoritarne neprijateljske sile prema demokraciji i Zapadu, Rusiji i Kini.

Stvarna zbivanja uvijek su obilježena elementima hibridnosti, spojem poželjnih i problematičnih trendova (u sljedeća tri scenarija mogli bi se pronaći upravo takvi elementi). Konfrontacije Kremlja sa Zapadom eskalirale su do situacije 'ili-ili'. Ova eskalacija odgovara gore navedenim suprotnim scenarijima: ili se zemlje Zapadnog Balkana konačno potpuno integriraju u europske integracije ili se suočavaju sa zastrašujućom "mračnom budućnošću". To može biti poruka i europskim i balkanskim političarima kojim putem dalje krenuti. Ukoliko Europa želi biti slobodna i cjelovita, Zapadni Balkan mora biti njen sastavni dio.

Može se ukratko navesti što bi se moglo dogoditi u slučaju povoljnog ili nepovoljnog razvoja događaja, kako je navedeno u studiji objavljenoj u *Visegrad Insightu*. Kao povoljan razvoj može biti da EU ubrzava proces pristupanja, potiskujući napore Rusije i Kine da se politički i ekonomski afirmiraju u ovoj ranjivoj regiji. Izgledi za članstvo u EU potiču duboke unutarnje reforme. Međuovisnost procesa pristupanja i demokratskih reformi postaje dobrovoljan nacionalni izbor u zemljama Zapadnog Balkana (Mesažnikov, 2022).

EU se pomiče sa svoje prethodne uloge promicatelja rutinskog održavanja stabilnosti na temeljnih reformi, omogućujući zemljama da se uspješno nose s hitnim demografskim izazovima, uključujući odljev mozgova. Očekivani gospodarski rast uklanja prepreke regionalnoj suradnji, smanjuje intenzitet međusobnih predrasuda, zaoštava oštrice povijesnih prijepora i kontradiktornih narativa vezanih uz nacionalni identitet. Ostvarenje ovog optimističnog scenarija vodi u članstvo u EU i time potpuno redefinira situaciju u regiji. Kao nepovoljan razvoj može biti vidljiv u nastavku nezadovoljavajućeg i potencijalno eksplozivnog *statusa quo*, uključujući regionalnu dezintegraciju. Demokratizacija u tom pogledu nije dovršena, i dalje postoji fenomen "zarobljavanja države". Izgledi za članstvo u EU opadaju, EU ostaje na pola puta kroz tzv. Berlinski proces (gospodarska i infrastrukturna suradnja bez članstva u EU) u svom pristupu integracijskim šansama regije. Neatraktivan status zemalja nečlanica komplicira njihovu sposobnost suočavanja s globalnim izazovima zajedno s državama članicama. Regija u tom slučaju postaje arena unutarnjopolitičkih kriza. Rusija tada hrani regionalne sukobe i koristi ih u svoju korist. Rizična gospodarska suradnja s Kinom dovodi pojedine zemlje u dužničku zamku. Otopljeni sukobi uzrokuju daljnju fragmentaciju, stvarajući izravnu prijetnju stabilnosti, sigurnosti i prosperitetu regije. Danas, više nego ikad, put kojim će ići Zapadni Balkan ovisi o EU. Ipak, problemi s kojima se susreće EU i njima odnosi prema Zapadnom Balkanu, ne daju puno nade za mir i blagostanje na ovom području.

Putin je posebno bio opsjednut Kosovom, barem od ruske aneksije Krima 2014. godine, kada je Zapadu pokušao prodati lažnu "analogiju" između Kosova i Krima. Ta su dva pitanja zapravo potpuno različita. Kosovo je proglasilo svoju neovisnost nakon što je bilo podvrgnuto genocidu i terorizmu od strane Srbije. To nije slučaj na Krimu, gdje Ukrajina nikada nije potiskivala rusko stanovništvo. Kosovo se borilo da se oslobodi od brutalnog režima Slobodana Miloševića. Krim je, s druge strane, okupirala strana država odnosno Rusija. Početkom ožujka 2022. godine predsjednik Putin potpisao je dekret kojim se Albanija, Sjeverna Makedonija i Crna Gora stavljaju na popis "neprijateljskih zemalja" zajedno sa SAD-om, Kanadom, Ujedinjenim Kraljevstvom i državama članicama EU-a.

Osim sigurnosnih rizika, ruska invazija donosi i ekonomske i migracijske posljedice. Više od 3 milijuna Ukrajinaca pobjeglo je od ruskog bombardiranja, a do 10 milijuna izbjeglica moglo bi na kraju pobjeći u susjedne zemlje. Većina je otišla u Poljsku, ali su i druge europske zemlje prihvatile značajan broj. Na Zapadnom Balkanu je prvi val ukrajinskih izbjeglica stigao u Srbiju, Sjevernu Makedoniju i Albaniju. Sjeverna Makedonija je izjavila da će prihvatiti do 10.000 izbjeglica, a Kosovo 5.000, počevši od 20 ukrajinskih novinara (Europsko vijeće, 2022). Ruska invazija na Ukrajinu također je stvorila i ekonomske probleme na Zapadnom Balkanu. Srbija je zabranila izvoz hrane očekujući pad zaliha zbog rata. Ostale balkanske zemlje uvele su slične mjere (Reidy, 2022).

Ovo je područje značajno podijeljeno na Istok-Zapad između proruskog tabora koji utjelovljuju Srbija i Republika Srpska u BiH, te prozapadnih zemalja Albanije, Kosova i Sjeverne Makedonije. Crna Gora, članica NATO-a s prozapadnim predsjednikom Milom Đukanovićem, ima krizu vlade i veliku prorusku srpsku zajednicu. Po pitanju Srbije može se očekivati da će Zapad izgubiti strpljenje i tražiti od srpskih vlasti jednoznačno svrstavanje ili uz Zapadne sile ili Rusiju. Malo je vjerojatno da će se Srbija uskoro okrenuti protiv Rusije, s obzirom na ogromnu podršku naroda među Srbima, jake veze s Ruskom pravoslavnom crkvom i ekonomsku ovisnost. Više od polovice njene benzinske industrije u vlasništvu je ruskih divova. Značajno je da lokalne medije financira Rusija, dok dva snažna saveznika Kremļa imaju moćne pozicije u Srbiji: Dačić, predsjednik parlamenta i Aleksandar Vulin u vladi.

Slika 7. Posjet Putina Srbiji

Izvor: B92 (2019). Dacic only Serbian official who gets hug from Putin,

https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2019&mm=01&dd=17&nav_id=106012, (08.07.2022.)

Rusija će vjerojatno nastaviti širiti svoj hibridni rat protiv zapadno orijentiranih zemalja putem Srbije manipulirajući mišljenjem lažnim vijestima i vojnom propagandom, te koristeći se provokacijama u BiH, Crnoj Gori i na Kosovu. Republika Srpska ranije je izjavila kako želi odvojiti se od Federacije BiH, a njen čelnik Milorad Dodik mogao bi iskoristiti rusku invaziju na Ukrajinu za ostvarenje tog cilja. Nije isključeno da će Dodik po uzoru na Donjeck i Lugansk proglasiti neovisnost Republike Srpske, te potom tražiti rusku "zaštitu". Kao preventivni korak protiv ovog scenarija, EU je poslala dodatnih 500 vojnika u misiju EUFOR-a u BiH, dok je Dodik iz SAD-a dobio dodatno upozorenje zbog čega je svoje intencije utišao (MilitaryLeak, 2022).

Srbija traži da se isti model Republike Srpske primijeni i na Kosovu kroz "Zajednicu" (poznatu i kao "Zajednica srpskih općina"), no Ustavni sud Kosova to je proglasio neustavnim. Ipak, želja Beograda da pogura to pitanje povećava napetosti. Vojska Kosova i misija NATO-a na Kosovu vjerojatno će promptno reagirati i neće dopustiti veću destabilizaciju (European Parliament, 2022). U susjednoj Albaniji nedavno su raspoređene američke specijalne snage kako bi spriječile destabilizaciju Kosova i Balkana (Defense visual information distribution service, 2022). Zbog ovih sigurnosnih prijetnji NATO bi mogao ozbiljnije razmotriti članstvo Kosova u savezu.

Najvjerojatniji scenarij je da će ujedinjeni glas EU-a protiv ruske invazije na Ukrajinu ponovno pokrenuti zamah za proširenje EU-a, okončavajući dva desetljeća stagnacije na Zapadnom Balkanu. Cijena geostrateškog vakuuma je prevelika, kao što pokazuje rat Rusije i Ukrajine. Međutim, Versailleska deklaracija, postignuta nakon summita EU-a 11. i 12. ožujka 2022. godine nije obećala ubrzanje pregovora o proširenju, sugerirajući da Bruxelles još uvijek ne razumije regionalni sigurnosni zamah (Europsko vijeće, 2022a). Najveće proširenje EU-a nakon Hladnog rata dogodilo se 2004. godine. Sada, u situaciji koja je slična hladnoratovskoj, možda je sazrelo vrijeme da se ozbiljno pristupi pristupanju balkanskih zemalja EU.

5. ZAKLJUČAK

Svijet se u posljednjih nekoliko godina značajno mijenja. Ratovi, gospodarske krize, pandemija korona virusa, dovode do brojnih problema, rasta siromaštva, velikih migracija. U tim svim novim okolnostima potrebno je postaviti odgovarajuću vanjsku politiku.

Kroz ovaj rad se promatrao utjecaj vanjske politike Ruske Federacije na zemlje Zapadnog Balkana. Upravo posljednji događaj, rat u Ukrajini (tzv. "Specijalna vojna operacija") ukazuje na značajni okret ruske vanjske politike u odnosu na zapadne sile. U tome posebnu ulogu ima ruski predsjednik Vladimir Putin koji je još 2007. godine ukazao na svjetske probleme, posebno dominacije SAD-a i širenja NATO-a.

Rusija je krajem 20. stoljeća, raspadom SSSR-a izgubila svoje mjesto na svjetskoj sceni. U tom se razdoblju nastojala približiti razvijenim zapadnim zemljama, posebno SAD-u, ali zbog neodgovarajućeg odgovora krenula je u drugom smjeru. Dolaskom Putina na vlast Rusija nastoji iskoristiti svoje energetske resurse kako bi poboljšali svoju poziciju na svjetskoj sceni. Pri tome ponajviše su utjecale na energetske ovisnost EU o plinu i nafti. Takva ovisnost stvara brojne probleme i nestabilnosti unutar članica EU, čime ruska politika ukazuje na lošu organiziranost i nesklad unutar EU.

Zapadni Balkan je oduvijek bio poprište brojnih problema, ratova, te je oduvijek bio u fokusu interesa zapadnih sila, pa tako i Rusije. Rusija posebno ima utjecaj na području Srbije, iako promatrajući trgovinski promet to baš i nije tako (najveći udio trgovine Srbija ostvaruje upravo sa EU). EU za Zapadni Balkan nema jasnu i konzistentnu politiku. To je posebno vidljivo Versailleskom deklaracijom kojom zemlje Zapadnog Balkana ne mogu biti zadovoljne. Promatrajući navedenu deklaraciju može se zaključiti kako je EU više usmjerenija na Ukrajinu nego na zemlje Zapadnog Balkana, iako bi se tom području trebalo pridati posebnu pažnju. Takvom politikom EU produbljuje krizu, jer u tom području većinom vlada pad vladavine prava, političke nestabilnosti, ograničavanje ljudskih sloboda, zabranu rada medijima koji se kritički odnose prema vlasti, korupcije i sl.. Rusija u tome vidi svoju priliku za opravdavanje vlastitih aktivnosti na područjima koje ih zanimaju. Osim što EU ucjenjuju sa energentima, Zapadni Balkan je interes ruske vanjske politike isključivo kroz nametanje svoje moći, odnosno povratka među značajne svjetske sile.

Rusija je posljednjih desetak godina intenzivno ulagala u zemlje Zapadnog Balkana posebno u energetske sektor preuzimajući poduzeća iz tog područja, te na taj način čineći ih energetski ovisnima o ruskim energetske resursima. Takva ovisnost je posebno primjetna danas, kada se zbog sankcija Rusiji od strane EU i zapadnih sila javljaju brojni problemi u pogledu nedostatka energetske resursa što u konačnici vodi i do problema u proizvodnji. Ruska energetska moć, odnosno sankcije Rusiji stvara probleme čitavom svijetu, čime se mijenja gospodarska i politička slika svijeta. U tome se Zapadni Balkan nalazi u posebnim problemima ponajviše zbog loše gospodarske slike tih zemalja, koje se u novim okolnostima ne mogu sami snalaziti, te trebaju pomoć razvijenih zemalja. EU ulaže značajna sredstva u zemlje Zapadnog Balkana, ali s druge strane nema jasnu politiku što lokalno stanovništvo odvrća od ulaska u EU. Posebno je to vidljivo kada se promatra odnos Rusije i Srbije/Republike Srpske u kojima lokalna politika levitira između podrške Rusiji i EU, dok stanovništvo sve više potpada pod ruski utjecaj i opravdava njihovu politiku.

Ratom u Ukrajini Rusija je stvorila brojne probleme, ne samo sebi, nego i čitavom svijetu. Zbog brojnih pogrešaka koje su napravljene, svoju politiku usmjeravaju i prema Zapadnom Balkanu koji je jako nestabilan. Koliki će utjecaj Rusije biti na Zapadnom Balkanu pokazati će vrijeme, posebno ukoliko dođe do značajnih problema u opskrbi energentima, cijeni, te osiromašenju stanovništva koje se tada može okrenuti protiv EU. Novi rat i nestabilnosti su nešto što EU ne treba na svom tlu, zbog čega se snažnije i odlučnije treba okrenuti rješavanju problema, te time umanjiti utjecaj Rusije na ovom području.

POPIS LITERATURE

Knjige i članci:

1. Bechev, D. (2017). *Rival Power: Russia's Influence in Southeast Europe*. New Haven: Yale University Press
2. Boban, D., Cipek, T. (2017). *Politički sustav Rusije*. Zagreb: Plejada
3. Boban, D. (2011). Povratak Rusije na svjetsku pozornicu. Političke analize : tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku, Vol. 2 No. 7
4. Chebankova, E. (2017). Russia's idea of the multipolar world order: Origins and main dimensions. *Post-Soviet Affairs*. Vol.33, No.3.
5. Desai, P. (2006). *Conversations on Russia: Reforms from Yeltsin to Putin*. Delhi: Oxford University Press
6. Dijanović, D. (2019). Novi hladni rat Sjedinjenih Američkih Država i Ruske Federacije. *Obnova, časopis za kulturu, društvo i politiku*, Vol.11, No.1
7. Donaldson, R.H., Nadkarni, V. (2018). *The foreign policy of Russia*. New York: Routledge
8. Entina, E., Pivovarenko, A. (2019). Russia's Foreign Policy Evolution in the New Balkan Landscape. *Croatian Political Science Review*, Vol. 56, No. 3-4
9. Entina, E. i suradnici (2019). Russian in the Balkans. *Russian International Affairs Council*, <https://russiancouncil.ru/en/balkans#2a>, (07.07.2022.)
10. Gvosdev, N.K., Marsh, C. (2014). *Russian foreign policy: interests, vectors and sectors*. London: SAGE
11. Karaganov, S.A. (2021). Russian Foreign Policy: Three Historical Stages and Two Future Scenarios. *Russian Politics*. Vol.6, No.4.
12. Kissinger, H. (2016). *Svjetski poredak*. Zagreb: Školska knjiga
13. Krastev, I., Holmes, S. (2018). Explaining Eastern Europe: Imitation and its Discontents. *Journal of Democracy*. Vol. 29, No.3

14. Kuhn, U., Arbatov, A., Santoro, D. i Zhao, T. (2020). Trilateral Arms Control? Perspectives from Washington, Moscow, and Beijing. IFSH Research Report. https://www.researchgate.net/profile/Ulrich-Kuehn/publication/340249867_Trilateral_Arms_Control_Perspectives_from_Washington_Moscow_and_Beijing/links/5e7f2cb792851caef4a5b7f4/Trilateral-Arms-Control-Perspectives-from-Washington-Moscow-and-Beijing.pdf#page=38, (06.09.2022.)
15. Lackenbauer, P.W. i Lalonde, S. (2019). *Breaking the Ice Curtain? Russia, Canada, and Arctic Security in a Changing Circumpolar World*. Calgary: Canadian Global Affairs Institute
16. Ledeneva, A. (2013). *Can Russia Modernise? Sistema, Power Networks and Informal Governance*. Cambridge: Cambridge University Press
17. Milardović, A. (2009). *Zapadni Balkan*. Osijek: Pan liber
18. Morozov, V. (2015). *Russia's Postcolonial Identity: A Subaltern Empire in a Eurocentric World*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan
19. Morozov, V. (2007). Russia and the West: Dividing Europe, Constructing Each Other. *Paper presented at the ISA Annual Conference, Chicago, IL, 28 February - 3March*
20. Nejašmić, I. (2009). *Geografija Europe, skripta*. Zagreb: Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek
21. Perritt, H.H. (2010). *The Road to Independence for Kosovo: A Chronicle of the Ahtisaari Plan*. Cambridge: Cambridge University Press
22. Radić, Đozić, J. (2021). Hibridni odgovor EU-a na rusku politizaciju plinske trgovine u cilju jačanja energetske sigurnosti. *Politička misao*. God. 58, Br. 3
23. Radić, Đozić, J. (2021a). The gas and vaccine trade in power politics. *Forum za sigurnosne studije*. Vol. 4/5, No. 4/5
24. Salvo, D., De Leon, S. (2018). Russia's Efforts to Destabilize Bosnia and Herzegovina. *Alliance for Security Democracy GMF*, Brief No. 17, https://d2llho1jqyw8vm.cloudfront.net/wp-content/uploads/2018/06/Bosnia-Policy-Brief_0-1.pdf, (07.07.2022.)

25. Samokhvalov, V. (2019). Russia in the Balkans: Politics and local response. *Insight Turkey*. Vol.21, No.2
26. Sekulić, B. (1999). To Remove the Anathema of the Balkans. *Politička misao*. Vol.36, No.5
27. Slukan Altić, M. (2009). Hrvatska kao Zapadni Balkan – geografska stvarnost ili nametnuti identitet. *Društvena istraživanja*. Vol.20, No.2
28. Stahl, B., Keil, S. (2014). *Foreign Policy of Yugoslav States*. Palgrave: Macmillan
29. Zakurtseva, T. (2007). The Current Foreign Policy of Russia. *Eager eyes fixed on Eurasia*. Vol.1.
30. Zelenika, R. (2000). *Metodologija i tehnika izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci

Ostali izvori:

1. BBC (2014). Russia Drops South Stream Gas Pipeline Plan. <https://www.bbc.com/news/world-europe-30283571>, (07.07.2022.)
2. B92 (2019). Dacic only Serbian official who gets hug from Putin, https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2019&mm=01&dd=17&nav_id=106012, (08.07.2022.)
3. Clapp, A. (2018). From Russia with Love: The New Greek Oligarchy. *The American Interest*, <https://www.the-american-interest.com/2018/01/05/new-greekoligarchy>, (07.07.2022.)
4. Cooper, H., Schmitt, E. (2018). U.S. Spycraft and Stealthy Diplomacy Expose Russian Subversion in a Key Balkan Vote. *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2018/10/09/us/politics/russia-macedonia-greece.html>, (07.07.2022.)
5. Defense visual information distribution service (DVIDS) (2022). Special Operations Command Europe Announces Establishment of Forward Deployed Headquarters in Albania. <https://www.dvidshub.net/news/412525/special-operations-command-europe-announces-establishment-forward-deployed-headquarters-albania>, (07.09.2022.)

6. Eurostat, 2020: Countries 2020,
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/gisco/geodata/reference-data>, (07.07.2022.)
7. European Commission (2014). http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-430_en.htm, (07.07.2022.)
8. European Parliament (2022). European Parliament resolution of 6 July 2022 on the 2021 Commission Report on Kosovo,
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0285_EN.html,
(07.09.2022.)
9. Europski parlament (2021).
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/168/zapadni-balkan>,
(06.09.2022.)
10. Europsko vijeće (2022). Priljev izbjeglica iz Ukrajine.
<https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-migration-policy/refugee-inflow-from-ukraine/>, (06.09.2022.)
11. Europsko vijeće (2022a). Informal meeting of the Heads of State or Government, Versailles Declaration. <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>, (07.09.2022.)
12. EU u Srbiji (2022), <https://europa.rs/eu-glavni-trgovinski-partner-srbije-infografik/>,
(06.09.2022.)
13. Freedom House (2022). Freedom in the world 2022.
https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-02/FIW_2022_PDF_Booklet_Digital_Final_Web.pdf, (06.09.2022.)
14. Gruhonjić, D. (2019). Srpsko-ruska bajka o vojnoj suradnji. DW.
<https://www.dw.com/hr/srpsko-ruska-bajka-o-vojnoj-suradnji/a-51008005>,
(08.07.2022.)
15. Horevoi, D. (2018). Church Geopolitics: Position of the Church of Serbia.
Religious Information Service of Ukraine,
https://risu.org.ua/ru/index/expert_thought/open_theme/71118, (07.07.2022.)

16. Human Rights Watch (2022). World Report 2022. events of 2021.
https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2022/01/World%20Report%202022%20web%20pdf_0.pdf (07.09.2022.)
17. Kajošević, S. (2020). China Replaces Russia as Largest Investor in Montenegro.
<https://balkaninsight.com/2020/10/20/china-replaces-russia-as-largest-investor-in-montenegro/>, (06.09.2022.)
18. Lavrov, S. (2018). Me Hrimatismo kai Ekviasmo Voylefton sta Skopia Perasan oi Allages sto Syntagma. *Kathimerini*,
<http://www.kathimerini.gr/998863/article/epikairothta/politikh/lavrof-me-xrhmatismo-kai-ekviasmo-voyleytn-sta-skopia-perasan-oi-allages-sto-syntagma>, (07.07.2022.)
19. Majetić, V. (2021). Regionalna utrka u naoružanju: Vučić objavio šoping listu oružja; nabavlja sustave PZO-a, helikoptere i borbeno vozilo nazvano po poznatom novinaru.
<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/video-foto-regionalna-utrka-u-naoruzanju-vucic-objavio-soping-listu-oruzja-nabavlja-sustave-pzo-a-helikoptere-i-borbeno-vozilo-nazvano-po-poznatom-novinaru-foto-20211002>, (06.09.2022.)
20. Matić, S. (2022). Loš dan za zapadni Balkan. <https://www.dw.com/hr/lo%C5%A1-dan-za-zapadni-balkan/a-62239315>, (06.09.2022.)
21. MIDRU (2016). Foreign Policy Concept of the Russian Federation,
https://mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/cptickb6bz29/content/id/%202542248/, (07.07.2022.)
22. MilitaryLeak (2022). European Union Force (EUFOR) Sends 500 Troops to Bosnia and Herzegovina Amid Russia's Ukraine Invasion.
<https://militaryleak.com/2022/02/27/european-union-force-eufor-sends-500-troops-to-bosnia-and-herzegovina-amid-russias-ukraine-invasion/>, (06.09.2022.)
23. MESAŽNIKOV, G. (2022). How Putin's War May Affect the Western Balkans. *Visegrad Insight*. <https://visegradinsight.eu/how-putins-war-may-affect-the-western-balkans/>, (08.07.2022.)
24. Morelli, V.L. (2018). The Balkans and Russia Insight. *The CRS Insight*.
<https://fas.org/sgp/crs/row/IN10851.pdf>, (07.07.2022.)

25. Mujanovic, J. (2017). Russia's Bosnia Gambit. *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/bosnia-herzegovina/2017-09-06/russias-bosnia-gambit>, (07.07.2022.)
26. NATO (2019). Relations with Serbia. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50100.htm, (07.07.2022.)
27. NATO (2022). Funding NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm, (06.09.2022.)
28. Racz, A., Nič, M. (2021). Russian foreign policy in 2020., DGAP – German Council of Foreign Relations, <https://dgap.org/en/research/publications/russian-foreign-policy-2020>, (04.07.2022.)
29. Reidy, J. (2022). Serbia grain exports to fall with ban. <https://www.world-grain.com/articles/16875-serbia-grain-exports-to-fall-with-ban>, (06.09.2022.)
30. Samorukov, M. (2017). Russia's Tactics in the Western Balkans. *Carnegie Europe*, <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/74612>, (07.07.2022.)
31. Sergey Lavrov's Statement about Macedonia (2015). RUS BG YouTube Channel, https://www.youtube.com/watch?v=ta_TtCsvXJo, (07.07.2022.)
32. Stanicek, B., Russell, M. (2022). Russia's influence in the Western Balkans. *European Parliamentary Research Service*, <https://epthinktank.eu/2022/06/09/russias-influence-in-the-western-balkans/>, (08.07.2022.)
33. Strategic Annual Report 2019 (2019). Putin's Russia and its foreign policy. JIIA – The Japan Institute of International Affairs, https://www2.jiia.or.jp/en/strategic_comments.php, (05.07.2022.)
34. Stoll, M., Balmer, D., Meier, P., Broschinski, S. (2022). Comment les Russes se sont établis dans le monde des affaires suisse. *Tribune de Geneve*, <https://interactif.tdg.ch/2022/russes-dans-le-registre-du-commerce/> (04.07.2022.)
35. Tanner, M. (2018). Bosnia Lost Enthusiasm for EU, Dodik Claims. *Balkan Insight*, <https://balkaninsight.com/2018/09/17/bosnia-lost-enthusiasm-for-eu-dodik-claims-09-17-2018>, (07.07.2022.)

36. Trenin, D. (2016). A five-year outlook for Russian foreign policy: demands, drivers, and influences. *Carnegie endowment for international peace*.
https://carnegieendowment.org/files/Trenin_Russian_FP_TF_clean.pdf,
(05.07.2022.)
37. VOA (2020). More Russian Weapons for Serbia Despite US Sanction Threats,
https://www.voanews.com/a/europe_more-russian-weapons-serbia-despite-us-sanction-threats/6184714.html, (08.07.2022.)
38. Zakharov, A. (2017). Rassledovanie RBK: Kak Rosianin Stal Samym Bogatym Chelovekom Makedonii. *RBK*, www.rbc.ru/magazine/2017/10/59c2aa029a79473e38382464, (07.07.2022.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Boris Jeljcin i Vladimir Putin.....	8
Slika 2. Predsjednik Kine Xi i predsjednik Rusije Putin.....	15
Slika 3. Područje Zapadnog Balkana.....	18
Slika 4. Podrška Putinu u Srbiji.....	22
Slika 5. Trgovina zemalja zapadnog Balkana s glavnim partnerima, 2021. (%).	32
Slika 6. Vježba PZO sustav Pancir S1 u svrhu prodaje Srbiji na prijedlog Putina	33
Slika 7. Posjet Putina Srbiji	40

SAŽETAK

U ovom radu se analizira utjecaj vanjske politike Ruske Federacije na zemlje Zapadnog Balkana. Rusija je tijekom 20. i 21. stoljeća bila značajna gospodarska i vojna sila. Ipak, ratom u Ukrajini tu svoju snagu je izgubila, te je mnoge značajne svjetske sile okrenula protiv sebe. Vladimir Putin je na početku 21. stoljeća došao na vlast u Rusiji, te nakon raspada SSSR-a vratiti zemlju na željenu poziciju, uz bok SAD-u i ostalim svjetskim silama. Osim toga nastojao je biti protuteža dominaciji SAD-a i širenja NATO-a. U određenom razdoblju je čak postojala mogućnost pristupanja Rusije EU, ali do toga nije došlo. Zemlje Zapadnog Balkana su politički zaboravljene od strane EU i zapadnih sila. Predugo se odugovlači sa reformama i procesa širenja EU na navedeno područje. Njihovom integracijom u EU bi se vjerojatno minimalizirao utjecaj Rusije na te zemlje, te tako riješili brojni međunarodni problemi. Koliko će Rusija svoju energetska moć moći i dalje koristiti za širenje svog utjecaja i vanjske politike vrijeme će pokazati, ali je primjetno kako ta moć može učiniti velike probleme ukoliko se njima ne prida posebna pažnja.

SUMMARY

This paper analyzes the influence of the foreign policy of the Russian Federation on the countries of the Western Balkans. During the 20th and 21st centuries, Russia was a significant economic and military power. However, with the war in Ukraine, it lost its strength, and turned many important world powers against it. Vladimir Putin came to power in Russia at the beginning of the 21st century, and after the collapse of the USSR, returned the country to the desired position, alongside the USA and other world powers. In addition, he tried to be a counterweight to the dominance of the USA and the expansion of NATO. In a certain period, there was even a possibility of Russia joining the EU, but that did not happen. The countries of the Western Balkans have been politically forgotten by the EU and the Western powers. Reforms and the process of expanding the EU to the mentioned area are being delayed for too long. Their integration into the EU would probably minimize Russia's influence on these countries, thus solving numerous international problems. Time will tell how far Russia will be able to continue to use its energy power to expand its influence and foreign policy, but it is noticeable that this power can cause big problems if special attention is not paid to them.